



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

Quæstio undecima, de pœnis & præmiis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

late differuimus, cum de Angelis & de Sideribus ageremus. Quinam præterea in iudicium fi- A
stendi sint, ignorari declarat: *Vtrum autem omnes gentes, inquit Tract. 34. in Matth. ab omni-
bus quæ in omnibus generationibus fuerint, aut illæ tantum quæ in consummatione fuerint derelictæ,
aut illæ tantum quæ crediderunt in Deum per Christum; & ipse utrum omnes, an non omnes, non satis
est manifestum.* De eodem etiam ambigit Tract. 30. in idem Evangelium. At in veram tamen
& orthodoxam sententiam videtur concedere libr. 2. in Epist. ad Rom. (si quæ Rufini inter-
pretationi fides habenda est) omnesque omnino homines in supremo illo *ἡμέρῃ* iudican-
dos agnoscere. *Requiratur sane, inquit, a quibusdam, cur dices hic de quo superius bibliothecas Pro-
pheticas movimus in fine mundi statutus sit, ut omnes qui ab initio sæculi usque ad finem ipsius de-
functi sunt, ad hunc ultimum diem iudicandi referrentur.*

II. Item tractandum est, utrum in loco futurus est Salvatoris adventus in gloriam, an alteram ex. B
positionem debemus exquirere. *Quis enim erit locus ille, ut capiat in uno aspectu, & omnes Angelos ve-
nientes cum Christo, & omnes gentes illic congregatas? Et de sede gloriæ ejus quid est dicendum? Putas
corporale aliquod subsellium erit, an etiam hoc opus habet interpretatione subtiliore? Hæc scribit
Origenes Tractat. 34. in Matth. de loco & modo iudicii postremi ambigens; ac respondet
postmodum tum adventurum Christum, cum universis hominibus sese cognoscendum da-
bit, ante oculos mentis eorum jam non fidei aut diligentie alicujus inquisitione reperiendus, sed ipsius di-
vinitatis suæ manifestatione prælati: & cum peccata sua ac virtutes unusquisque manifesto
intuitu perlustrabit; atque eo pacto eventurum illud: *Congregabuntur ante eum omnes gen-
tes.* Nec certum aliquem ultimæ huic disceptationi locum addicit, sed ubique, inquit, futu-
rus est Christus, & ipse in conspectu omnium erit ubique, & omnes ubique erunt in conspectu ipsius; C
sic constituentur ante sedem gloriæ ejus, hoc est, ante regnum ejus, & potestatem dominationis ipsius;
& paulo post: *Sic erunt ante eum, ut non localiter audiamus omnes gentes fieri ante eum.* Similia
jactantur libr. 9. in Epist. ad Rom. cap. 14. ubi à sacris Scriptoris usurpata dicitur iudicio-
rum humanorum forma, quo iudicium illud extremum Christi dilucidius explicaretur.
Declarari videmus, inquit, ex omnibus certissime futurum esse iudicium Dei, cujus species ut notior
hominibus fieret, iudicandi forma ex iis quæ inter homines geruntur, assumpta est: atque ita meta-
phorice vult intelligi excelsum illud Christi tribunal, & reliquum tremendi illius diei appa-
ratum, illudque duntaxat tenendum, iudicem omnium Christum naturæ & maiestatis cæteris emi-
nentem introspicere corda, & conscientiam singulorum, manifestare occulta, & obiecta revelare, ut
& bonis actibus laudem tribuat, & malipenam, quam merentur, accipiant. Nempe allegoriis D
suis sincerum illud dogma corrumpit, Quod in confessione ac professione tenet omnis Ecclesia Dei ve-
ri, (ait Augustinus) Christum de cælo esse venturum ad vivos & mortuos iudicandos; non modo
per vim & maiestatem suam omnia complementem, mentesque omnium collustrantem, & in a-
ctorum suorum memoriam retorquentem; sed corpore præsentem, & homines universos in
unum adducentem, & suprema ac decretoria sententia res hominum componentem. At hic
quoque meminerimus, nondum certis finibus Ecclesiam has quæstiones tunc temporis
sepiisse.*

August. l.
22. de Civ.
Dei, cap. 11.

QVAESTIO VNDECIMA.

DE POENIS ET PRÆMIIS.

I. Origenis opinio ex ipsius principiis summatim deducitur. II. Eadem deinde fusius
ipsius verbis declaratur. Ac primum de pœnis. Omnes homines igne examinandos fore sen-
sit: III. deinde in varia loca pro meritis dimitendos; IV. ac torquendos. V. Quales pœ-
nas futuras arbitratus sit; quid ignem æternum. VI. Et quas præter ignem pœnas mortuis
infligendas decrevit. VII. Ex his varia adversus eum criminationes. VIII. Sed sui ta-
men ei non desunt ad stipulatores, suaque defensio. IX. De præmiis agitur, & in quo positam F
Sanctorum beatitudinem voluerit Origenes explicare. X. Recensentur varii gradus per quos
ad eam perveniri sensit. XI. De loco, quo animas Sanctorum conquirere docuit, disputa-
tur; nempe de cælo novo, & terra nova; XII. ac de Paradiso. XIII. Unde hæc translu-
letur, exquiritur. XIV. Hinc in Patrum multorum reprehensiones incurrit. XV. Sed ali-
qua tamen in ejus excusationem afferri possunt. XVI. Utrum & quomodo pœnis Dam-
natorum finem impositum iri, & omnia unum in Deo per *ὑπόστασιν* futura ratus sit.
XVII. Non alias pœnas quam purgatorias admisit, XVIII. Quid sit juxta Origenem
Novissi-

A Novissima inimica mors, deque *Demonum* pœnis quaeritur. XIX. Utrum beatitatis quo-
que futura spatium terminis circumscripsit. XX. *Horum* dogmatum fontes referantur.
XXI. Propter illa à Patribus graviter reprobens est. XXII. An fuerit in hæresi Chilia-
starum. XXIII. Nonnulla Origeni defendendo adducuntur. XXIV. Nonnunquam
solum Diaboli pœnas fore æternas asseverat. XXV. Ab Origeniana super pœnis Damna-
torum opinione Patres aliquot non multum recedunt. XXVI. Investigatur significatio
voci, *αἰών*.

BI. **P**OSTREMO Dei arbitrio dijudicatis hominum rebus, sua quemque præmia,
 suæ pœnæ proferuntur. In cuius rei tractatione tantum sibi permittit Origenes, ut
 non aliam ob causam majores in se querelas concitarit; nam & quales pœnæ ac præ-
 mia, & quanta futura sint, persequigans, in absurdas opiniones prolapsus est, dum falsis do-
 ctrinæ suæ principiis dogmata hæc quoque accommodat. Diximus enim jam sæpe putasse il-
 lum mentes rationis compotes pro meritorum suorum mensura ac modo variis adjungi cor-
 poribus; subtilioribus, si recte se gesserint, sin fœcis, gravibus & crassis: easdemque quemli-
 bet statum adeptas, arbitrii sui libertate ad bene vel male agendum frui, ac perpetuos esse
 proinde à supernis ad inferiora lapsus & reditus. Inde sequitur certum nullum beatitatis fu-
 turum statum, nullum miseræ; semperque vel in felicitate, vel in pœnis futuros progressus
 Causa regressus, prout in vitio animæ vel in virtute profecerint; ac Damnatorum idcirco pœ-
 nas & Beatorum gaudia nequitiam fore sempiterna.

II. Opiniones istius partes singulas si subtiliter persequi velimus, & non ex Origenianæ doctrinæ connexionione, sed ex ipsi Adamantii verbis æstimare singula, & quæcunque præterea in id argumentum disseruit colligere, res erit scilicet in proclivi. Primum itaque homines omnes venire examinatum iri definit: sed ita tamen ut illæsi & illibati prætereant Sancti; impiorum veronoxæ & vitia flammis excoquantur. Veniendum est ergo, inquit Homil. 6. in Exod. omnibus ad ignem: veniendum est ad conflatorium: sedet enim Dominus, & conflatur, & purgatur filios Iuda, Sed & illic cum venit, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum ignis resolvitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum, Et si quis plus illud plumbi detulerit, plus excutitur, ut amplius decoquatur, ut & si parum aliquid sit auri, purgat tamen infidat. Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: De mergetur in profundum, tanquam plumbum in aqua valdidissima. Et Homil. 3, in Psalm. 36. Certum est quia manet nos ignis ille qui preparatus est peccatoribus, & veniemus ad illum ignem, in quo unusquisque opus quale fit, ignis probabit, Et, ut ego arbitror, omnes nos venire necesse est ad illum ignem, Etiam si Paulus sit aliquis vel Petrus, venit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt: Etiam si per illum transas flagitia non aduret te. Si vero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus & Paulus, sed non sic transiet, sicut Petrus & Paulus. Ac illius transitus discernim Ebraeorum, Egyptiorumque per mare rubrum transitus comparatione explanat: adductus scilicet his Pauli 1. Cor. 3, 13. Vniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Et Hom. 14, in Luc. Ego puto, quod & post resurrectionem ex mortuis indegamus sacramento eluente nos atque purgantē: nemo enim absque sorribus resurgere poterit; nec ullam posse animam reperiri, que uni versis statim vitiiis careat. Et libr. 5. contra Celsūm, Epicureum hunc confutans, qui receptam apud Christianos de mundi conflagratione opinionem irritabat, dicit ignem univervo mundo inferri: οὗτος ὁ πῦρ καὶ ἐκείνους τὸ φερόμενον ἐξ αὐτοῦ τὴν πυρὸς δυνάμειν αἰδᾷ καὶ ταπεινὰς, καίτοις μὲν καὶ ἐκ κατακαύοντος τὴν τῶν μακροτέρων ὕλην φερόμενην ἀναλύουσαν ὑπὲρ κείνης τὴν πυρὸς καύσιν, καὶ καὶ κατακαύοντος τοὺς ἐν τῇ σφαιρᾷ, καὶ λόγῳ, καὶ κοινότητα προσηκόντως λεγομένην ἐκδοχόμεν ἔχηα, χερσίν, ἢ κατὰ μὲν ἐκδοχόμεναισαντα.

Cum ait ergo libr. 8, in Epist. ad Rom. quicunque Verbo Dei purgatus non fuerit, hunc igne excruciatum iri, igne quoque Iustitiam, sed non adustum iri intelligit, qui Verbo Dei fuerit purgatus.

At Homilia tamen in Lucam 24. eos tantum igneo flumine a Christo baptizandos affirmat, qui aqua & spiritu fuerint baptizati, & purgatione egerint. E contrario vero Homil. 2. in Jerem. Sanctos dicit Spiritu sancto a Jesu baptizari, scilicet vero igne. Homilia autem 25. in Num. unumquemque purgatione indigere ait, *sed mystica hac esse & ineffabilia. Quis enim nobis, inquit, enarrare poterit, quas sint purificationes qua parentur Paulo, vel Petro, vel aliis horum similibus?* Cæterum mentem Origenis parum affecit sunt Sixtus Senensis & Genebrardus, verba quæ referenda censentes ad ignem ultimæ conflagrationis, qui electos quosdam nondum satis purgatos lustrabit, reprobos vero omnes apprehendet; nam ne sanctissimos quidem, Petrum puta, vel Paulum, hoc igne futuros immunes Adamantius arbitratur.

III. Ignoc hoc probati homines varia loca pro meritis ex decreto Origenis fortientur, f 2 alii

alii Infernum, variaque Inferni loca, & mansiones; & quemadmodum terrena hæc loca Amentibus è cœlesti domicilio propter peccata deturbatis pro Inferno habentur, ita hominibus è terra digressis & scelere contaminatis inferiorem assignari sedem, quæ Infernus appellatur. τὰχα δ', inquit cap. 1. Philoc. ὡς αὖτε ἐστὶν ἐν τῷ κοινῷ θανάτῳ πάντες οὐκ ἐκ τῆς πομπῆς τῶν δικαιοσύνης, εἰ καὶ οἱ ἀλλοιοὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἀδύ, τόπον ἀφ' ὧν τυχάνειν καὶ ἀναλογίαν ἔχει ἀμαρτημάτων, ὅπως ἐστὶν ἐν τῷ κοινῷ θανάτῳ, οὕτως καὶ οἱ ἀλλοιοὶ εἰς τὸν αὐτὸν κατὰ μέρος κενότοπος ἀλλοιοὶ ἔστι τὸ πᾶν τοῦ θανάτου τῶν ἀφ' ὧν ἀδύ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν. Quæ sic à Rufino reddita sunt libr. 4. ἀλλ' ἄρα, cap. 2. Fortassis enim sicut hi qui de hoc mundo secundum communem mortem ipsam recedentes pro actibus suis & meritis dispensantur, prout digni fuerint iudicati, alii quidem in locum qui dicitur Infernus, alii in sinum Abrahe, & per diversa quæque vel loca vel mansiones: ita etiam ex illis locis vel illis (si dici potest) morientes à superis in hunc locum descendunt: nam illis inferne hic B morientium animæ dicuntur. Credo ob hanc distinctionem Infernus inferior à Scriptura nominatur in Psalmis: Quia liberaſti animam meam ex Inferno inferiori. Quæ ab Hieronymo quoque Epistolæ 59. ad Avitum, cap. 4. inserta sunt. Quoniam autem Infernum Christus tenebras exteriores nonnumquam appellat, inde fit ut eas extra mundum Adamantius ableget Tract. 33. in Matth. Quoniam legimus, inquit, aliquem qui fuit ante nos exponentem de tenebris abyssi, & dicentem quoniam abyssus est extra mundum foris, & tenebræ. Consideremus ergo si potest vera esse expositio ejus, ut quidam quasi indigni toto mundo in abyssum illam, quam ille exposuit, foras ejiciantur, in qua sunt tenebræ, nemine eas illuminante, cum sint extra totum mundum. Sed alibi tamen aliter tenebras exteriores exponit, ut mox ostendemus. Homilia autem 1. in Genes. abyssum illam cui in rerum initio tenebræ incubabant, eam esse scribit in quam Diabolus, ipsiusque Angeli C mittendi sunt.

IV. Assignatis locis ac sedibus suis redditos homines pœnæ ac supplicia pro scelerum modo torquebunt. Ait enim libr. 1. ἀλλ' ἄρα, cap. 6. Interim tam in his quæ videntur, & temporali- bus sæculis, quam in illis quæ non videntur & æterna sunt, omnes isti pro ordine, pro ratione, pro modo, & meritorum dignitatibus dispensantur, ut alii in primis, alii in secundis, nonnulli etiam in ultimis temporibus, & per majora ac graviora supplicia, nec non & diuturnas, ac multis (ut ita dicam) sæculis tolerata, a superioribus emendationibus reparati & restituti, eruditionibus primo Angelicis, tum deinde etiam graduum virtutibus, & sic per singula ad superiora proveci, usque ad ea quæ sunt invisibilia & æterna perveniant, singulis videlicet quibusque cœlestium Virtutum officis quadam eruditione in specie peragrat. Ex quo, ut opinor, hoc consequentia ipsa videtur ostendere, unamquamque rationabilem D naturam posse ab uno in alterum ordinem transire, & per singulos in omnes, & ab omnibus in singulos pervenire, dum accessus profectum, defectumve varios pro motibus vel conatibus propriis unusquisque pro liberi arbitrii facultate perpetitur. Prolixum locum describere necesse habui, quia ad Origenianæ doctrinæ enodationem, & sequentium intellectum confert.

V. Jam vero cujusmodi pœnas futuras opinatus sit Origenes, videamus. Ignem illum æternum, in quem capitali Christi decreto impii mittendi sunt, nihil aliud esse ratus est, quam conscientia vermẽ. Cōsultatur caput 11. libri 2. De princip. quo id argumentum excussit: ibi ait revocatam divina virtute, & ob oculos impii positam peccatorum memoriam, (juxta illud Pauli Rom. 2. 15. 16. Inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die quum judicabit Deus occulta hominum) mentem ejus stimulis pungere, ut sui E ipsa sit accusatrix & testis; eamque adeo flammis ulticibus urere: ignis hujus escam esse admittas ante noxas, quas idcirco Apostolus ligna, fœnum, & stipulam nominavit; hinc scriptum esse apud Isaiam 50. 11. Ambulate in lumine ignis vestri, & flamma quam accendistis. Per quos sermones, inquit, hoc videtur indicari, peccator ut flammam sibi ipsi proprii ignis accendat, & non in aliquem ignem qui ante fuerat accensus ab alio, vel ante ipsum substituerit, demergetur. Quærit deinde, an præter illos, vel iræ, vel furoris, vel infaniæ, vel mœoris ignes, quibus impii cum in hac vita torti fuerint, in futura quoque torquebuntur, aliqua generali pœna post mortem puniendi sint. Deinde dicit eo cruciatu affectum iri animam, ab ordine atque harmonia, ad quam fuerat à Deo condita, divulsam, quo afficitur corpus cum membra soluta compage distrahantur: Quæ, inquit, anima dissoluta atque divulsio cum adhibiti ignis ratione fuerit explorata, sine dubio ad firmiorem sui compagem instaurationemque solidatur. Præterea quemadmodum curandis morbis ferrum & ignis sæpe adhibentur, ita coniectat medicum nostrum Deum volentem diluere vitia animarum nostrarum, quæ ex peccatorum & scelerum diversitate collegerant, uti hujusmodi pœnalibus curis; in super etiam ignis inferre supplicium, his qui sanitatem animæ perdiderunt. Idem lib. 5. contr. Cels. non aliud quidquam per ignes intelligere docet eos quos Scriptura stultos mundi appellat, ἡ δὲ φῶς καὶ παρὰ τὴν φύσιν αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἀσύνετος καὶ ἀνοήτως. Tale illud è Tract. 34. in Matt. Qui autem recedunt ab Iesu, decidunt in ignem æternum, qui alterius generis est ab hoc igne quem habemus in usu. Nullus enim ignis inter homines est æternus, sed nec multi temporis; extinguitur enim cito. Æternus autem ignis est ille, de quo & Esaias dicit in fine Prophetiæ suæ: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguitur. Simili igne

A igne uri Dæmones asseverat Homil. 27. in Num. nempe cum homines à vitiis ad meliora converfos cernunt, tum vero acerbissimas eos fufferre pœnas, & meritis ignibus exardescere.

Alias ignem peccata exedentem & absumentem, Deum ipsum esse vult, propter hoc Deuter. 4. 24. *Dominus Deus tuus ignis consumens est.* Inde Homilia 2. & 16. in Jerem. igne hoc ligna, scœnum, & stipulam, Christi fundamento superstructa, opera nempe peccati narrata blumi, postquam anima fuerit à corpore sejuncta: aurum vero, argentum, & gemmas, virtutes scilicet, & recte acta, illibata & intacta servari. At libr. 1. *Σεισάγων*, cap. 1. alio detorquet locum hunc Deuteronomii, nec pro futura vitæ purgatione accipit, sed pro præsentis hujus gratia, mentibus humanis à Deo infusa. *Quid enim, inquit, consumes Deus secundum hoc quod ignis est? Numquid nam putabitur consumere materiam corporalem, ut est lignum, vel scœnum, vel stipula; & quid in hoc dignum de Dei laudibus dicitur, si Deus ignis est hujusmodi materia consumens? Sed si consideremus quia Deus consumit quod exterminat, si consumit malis mentium cogitationes, consumit gesta turpia, consumit desideria peccati, cum se credentium mentibus inserit, & eas animas quæ Verbi ejus ac Sapientia efficiuntur capaces, una cum Filio suo inhabitans, secundum quod dictum est: Ego & Pater venimus, & mansionem apud eum faciemus; omnibus eorum vitiis passionibusque consumptis, sibi eas seque dignum efficit templum. Ita & Homil. 2. in Cantic. Cant. Denique hoc Deus noster ignis dicitur esse consumens, & nihilominus lux in quo tenebræ non sunt; lux sine dubio iustis, & ignis efficitur peccatoribus, ut consumat in eis omne quod in anima eorum corruptibilitatis aut fragilitatis invenerit: nec aliter Homil. 1. in Ezech. Animam cæteroquin ignibus attingi & exuri non posse statuit libr. 6. contr. Cels. *ἡμεῖς ὁ ἀσώματος εἶς ἐστιν ὁ ἰσχυρὸς ἐκπυρρῶν ἡμᾶς, ὃς εἰς πῦρ ἀναλωμένῳ ἡ ἀβρότητα ψυχῶν, ἡ δὲ ἀσέλγεια, ἡ ὀργὴ, ἡ πνευματικὴ τῶν ἀρετῶν, ἡ ἐξουσία ἰσχύος**

Nonnunquam tamen supremam mundi conflagrationem igne hoc denotari putat, eoque hominum peccata exuri & purgari. Legatur in libro 5. contr. Cels. locus ille, quo imputum hunc Philosophum futuram mundi conflagrationem negantem refellit: ostendit enim incendio hoc homines universos lustratum iri, illæsis tamen iis in quibus opera peccati, idoneum scilicet igni huic pabulum, nulla reperientur; exustis vero aliis, qui noxas & scelera, ligna nimirum, scœnum, & stipulam flammis exedenda collegerint. Quarto quoque operis ejusdem libro, mundum tradit nunc diluviis repurgari, nunc incendiis, *καὶ τὰ πάντα ὅσα ἐπὶ γῆς ὄντα, ἀλλὰ & τὰ ἐν ὁλῷ τοῦ κόσμου, διεσπῶν καὶ καθαρίσας, ὅταν πολλὰ ἢ κακὰ γῆραι ἐκείνη*

Ut ut ignem hunc intelligendum cenfer, nullam aliam præterea noxiis hominibus inflatum iri pœnam, licet illa pro peccatorum ratione diversis modis intendatur, vel remittatur, scribit in libro De Proverbiis Salomonis: *Manifestum est quod una pœna tam Dæmonum naturæ, quam humano generi peccatorum à Domino præfinita sit illa, quam Dominus sua sententia designavit dicens: Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus; ostendens quia eadem species pœnarum peccatoribus, hominibus, & Diabolo, & Angelis ejus præparata sit, licet in eadem pœna diversa sit quantitas pœnæ: alius enim gravius ac vehementius cruciatur pro magnitudine peccatorum; alius autem remissius, cujus leviora & facilia peccata sunt.* Locum profert Pamphilus in Apologia.

VI. Sæpius tamen aliis præter ignem supplicii homines castigari à Deo fassus est. Homilia 18. in Jerem. p. 182, 183. majus aliquod gehenna ignis esse supplicium concludit ex eo quod is sit gehennæ ignis reus, qui dixerit fratri suo, Fatue; majus itaque impendere supplicium majorum criminum reis, puta adulteris; quod cujusmodi sit futurum in cor hominis non ascendisse. Libro 7. contra Celsum scribit, animam infontem & puram, statim atque corpore exiit, ad puriora ætheris loca sublimem ferri: quæcunque vero noxia est, peccatis oppressam circa terram huc & illuc volitari; quasdam circa mortuorum sepulchra, inde spectra oculis hominum quandoque objici; alias alibi errare. E Platone transtulit commentum istud, ut alia pleraque, cujus ea est in Phædone assertio, hominum corporeis rebus dum viverent implicitorum animas circa monumenta versari, quibus cum conspicabilis aliqua corporis pars etiamnum adhærescat, hinc tenebrosas animarum imagines, aspectabiles existere. Eam nihilominus sententiam repudiat Tom. 28. in Johan. p. 347. 348. absurdumque esse decernit existimare animam, postquam corpore liberata est, mortuo affidere.

Aliud præterea supplicii genus notari putat his Lucæ verbis, quibus futurum minatur *Luc. 12. 46.* Christus, ut imprudentem servum dividat, partemque ejus cum infidelibus ponat. Genus autem supplicii id esse putat, divisionem animæ à Spiritu sancto; vel divisionem nobilioris partis animæ, quæ ad imaginem & similitudinem Dei facta est, ab ea parte quæ per liberi arbitrii lapsum deformata est; vel divisionem animæ ab Angelo tutelæ suæ præfecto. Sed & errorem tenebras & ignorantie caliginem vult exprimi tenebris exterioribus, in quas mitti jubet

Matth. 22. bet cum Rex, qui veste nuptiali non indutus in nuptiali convivio discumberebat; & servum A
 13. nequam & pigrum, qui talentum sibi commissum in terram defoderat. Quo accedit Tract.
 Matth. 25. 33. in Matth. tenebras exteriores ita exponens: *Vbi nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis,*
 30. *nec est respectio Dei illis, sed quasi indigni speculatione Dei qui talia peccaverunt, condemnantur in*
his quæ exteriores tenebræ appellantur: forsitan donec intellexerunt, ut convertantur, & digni effi-
ciantur exire ab eis. Aliter tamen paulo post; Consideremus ergo, inquit, si potest vera esse expo-
sitio ejus, ut exteriores tenebras illas intelligamus, ut quidam quasi indigni toto mundo in abyssum
illam, quam ille exposuit, foras ejiciantur, in qua sunt tenebræ, nemine eas illuminante, cum sint
extratorum mundum.

Cujuscunque porro generis sint pœnæ, vehementius iis cruciatum iri corpora putat, quibus resurgentes induemur, utpote subtiliora & spiritalia, quam quæ hac in vita gesta- B
 mus; quemadmodum nudum corpus mollius est ad verbera, iisque acrius afficitur, quam si veste contegatur. Verba Origenis è Commentario in Psalm. 6. Pamphilus in Apologia recitavit. Denique Hieronymus in Epistola 59. ad Avitum, cap. 1. scripsisse Origenem re-
 fert in fine libri primi *ἀντὶ τοῦ*, animam quandoque pro dolore pœnarum & ignis ardore, ma-
 gis eligere ut brutum animal sit, & in aquis habitet, & fluctibus, ac corpus assumere hujus vel illius
 pecoris.

VII. Multiplicem commemorata dogmata Origeni exprobrationem peperere. Inter alia objectum ei narrat Pamphilus in Apologetico, negasse illum scelestis inferenda suppli-
 cia; quod pœnam sensus, ut vocant, videatur sustulisse, cum ignem æternum interpretatus
 est perturbationes animi, & conscientiæ stimulos. Eo spectant ista Hieronymi libr. 3. in C
 Epist. ad Ephes. 5. 6. *Quia igitur sunt plerique, qui dicunt, non futura pro peccatis esse supplicia,*
nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum, & conscientiam delicti esse pro pœna, dum
vermis in corde non moritur, & in animo ignis accenditur, in similitudinem febris, quæ non torquet
extrinsecus egrotantem, sed corpora ipsa corripientis punit, sine cruciatuum extrinsecus adhibitione,
quos possidet. Notat præterea Hieronymus in Epist. 59. ad Avit. cap. 1. & 3. & 4. Origenem
 dixisse animas pro criminum modo crassioribus hominum, vel jumentorum, vel etiam Dæ-
 monum corporibus immitti, easdemque resipiscences ad Angelorum naturam redire: quod
 jam observavimus. Addit cap. 2. tormenta eum & ignem gehennæ in conscientia pecca-
 torum libro 2. *ἀντὶ τοῦ* posuisse; quod iterat Apol. 2. cap. 1. & in Commentariis in Epist. ad
 Ephes. cap. 5. & 6. Queritur quoque apud Augustinum Orosius in Commonitorio, jactare D
 solitos Origenistas quosdam, ignem æternum quo peccatores puniantur, non esse ignem verum,
 dicentes dictum esse ignem propriæ conscientiæ punitionem; ac sic omnes peccatorum animas post
 purgationem conscientie in unitatem corporis Christi esse reddituras: Arguit item circuitus illos
 beatitudinis & damnationis sempiternos Augustinus Hær. 43. ad Quodvultdeum, & libr.
 21. De Civit. Dei, cap. 17. At Nicetas Choniates libr. 4. Theol. orth. fid. Hær. 31. dixisse ait
 Origenem, futurum ut anima tantisper in igne maneat, dum vitiorum sordibus expurgetur;
 at vermem tamen sine fine permansurum, nec unquam gehennam extinctum iri, ut hoc
 pacto simulatur in posterum, reficiturque memoria divina humanitatis in animis, quæ à perenni-
 bus hisce suppliciis liberata fuerint.

VIII. Nihilominus tamen multorum consensione & patrocinio noster Origenes de- E
 fenditur, suaque imprimis dubitatione, cum libr. 1. *ἀντὶ τοῦ*, initio capitis sexti, de rerum
 consummatione, deque pœnis damnatorum, ac beatorum præmiis acturus sic præfatur:
Quæ quidem à nobis cum magno metu, & cautela dicuntur, discutientibus magis & pertractantibus,
quam pro certo ac definito statuentibus. Et ita demum caput idem claudit: Certius tamen quali-
ter se habitura sit res, scit solus Deus, & si qui ejus per Christum, & Spiritum sanctum amici sunt.
 Pari quoque modo initio capitis sequentis hæitationem suam declarat. Id ne ipse quidem
 inficiatus est Hieronymus, cum Epist. 59. ad Avit. cap. 1. Origenem de eodem argumento
 multa commentatum scripsisse tandem ait: *Hæc juxta nostram sententiam non sunt dogmata, sed*
quæ sita tantum, atque projecta, ne penitus intractata viderentur.

Cæterum in asserendo igne illo qui justos in fine rerum itidem ut impios invasurus ab F
 Origene fingitur, ipsi consentit Lactantius libr. 7. cap. 21. *Iustos, inquit, cum judicaverit, etiam*
igni eos examinabit, tum quorum peccata vel pondere, vel numero prævaluerunt, præstringentur igni
atque comburentur: quos autem plena justitia & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sen-
tient. Hilarius quoque Can. 2. in Matth. *Baptizatis in Spiritu sancto reliquum esse dicit consum-*
mari igne judicii; atque ne hac quidem lege immunem fore putat B. Virginem. Idem habet
 in Comment. ad Psalm. 118. 20. Ambrosius Serm. in Psalm. 36. *Ignem ergo purgabimur filii Levi,*
igne Ezechiel, igne Daniel; & deinde: Salvi erimus per fidem, sic tamen salvi quasi per ignem; etsi
non exuremur, tamen uremur. Quæ sequuntur, ex Origene manifeste translata sunt: *Quomodo*
tamen alii remaneant in igne, alii pertranscant, docet nos divina Scriptura: nempe in mare rubrum
demersus est populus Ægyptiorum, transiit ante populus Ebræorum. Ignem vero ejusmodi pur-
 gatio-

A gationem gladio flammeo circa ostium Paradisi circumacto & rotato significari ait Comment. in Psalm. 118. Et Hieronymus libr. 3. in Amos 7. 4. Sanctos & impios ignibus pariter expurgandos esse ait. Quibus omnibus praeluit Sibyllinorum Oraculorum scriptor libr. 2.

καὶ τότε δὴ πάντες δὴ ἀιδομένη ποταμοῖο
καὶ φλογὶς ἀσβεστὴ διελεύσονται· οἱ τε δίκαιοι
πάντες σωθήσονται, ἀσβεστὴς δ' ἐπὶ ἑοσιὶν ἐλοιώθη
εἰς αἰῶνας ὅλως, ὅπως καὶ ἀνθρώπων ἔρεξαν·

& deinde:

τὸς δ' ἄλλους, ὅπως τε δίκην, καλὰ τ' ἔργα μέμνηται,
ἀγγέλους ἀιδομένους δὴ ἀιδομένη ποταμοῖο
εἰς φῶς ἄξιοι·

Tunc vero omnes per ardentem fluvium,
Et flammam inextinctam transibunt: iusti autem
Omnes salutem adipiscuntur; impii vero peribunt
In omnia secula, quicunque mala ante gesserunt,
& deinde:

Alios vero, quibus iustitia, & recta operacura fuerunt,
Angeli tollentes per ardentem fluvium
In lucem deducunt.

C Ignem in conscientiae facibus & flagellis itidem ut Origenes constituit Ambrosius libr. 7. in Luc. cap. 14. iisdem fere ipsius verbis: Ergo, inquit, neque corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis. Sed hac ideo, quia sicut ex multa cruditate & febris nascuntur & vermes; ita si quis non decoquat peccata sua, velut quadam interposita sobrietate abstinencia, sed miscendo peccata peccatis, tanquam cruditatem quandam contrahat veterum & recentium delictorum, igne aduretur proprio, & suis vermibus consumetur. Hieronymus doctrinae huic alias satis infensus, in eam tamen benigne segerit sub finem lib. 18. Comment. in Esaiam: Vermis autem qui non morietur, & ignis qui non exstinguitur, a plerisque conscientia accipitur peccatorum, quae torquet in suppliciis constitutos, quare vitio suo atque peccato caruerint electorum bono: & paulo post: Si quis igitur habeat in conscientia sua zizaniam, quae inimicus homo dormiente patrefamilias superseminavit, hac ignis exuret, hac vorabit incendium. Minime quidem fidem his a se adungi testatur, sed nec ea sibi improbari significat; nec sub aliena, sed sub sua ipsius persona proponit. Diversa vero est Augustini ratio, nam

quavis libr. 21. De Civit. Dei, cap. 9. eorum opinionem reprobat, qui ignem Damnatorum metaphoricè sumunt, eumque corporeum fateatur libri ejusdem, cap. 10. & libro 12. De Genes. ad liter. cap. 32. & 33. neget Inferorum substantiam esse spiritalem; & ea quibus animae corporibus exutae afficiuntur, doceat non esse corporalia, sed similia corporalibus: tamen libro 20. De Civit. Dei, cap. 16. ignem illum dicit se ejusmodi, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit hominem scire arbitrari neminem, nisi forte cui divinus Spiritus ostendit.

E & v. 15. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, significare putat angustias ac maerore, quibus homo percellitur, cum rebus animo suo praeter aequum caris & complacitis oratur: Quod enim, inquit, sine illiciente amore non habuit, sine urente dolore non perdet. Hoc quoque igne mortem notari conjectat, Ecclesiae persecutiones, martyria; ac eum proinde ab aeterno hoc igne distinguit, in quem Dammati Christi decreto mittendi sunt. At illud ad-

F verti omnino velim: Post istius sane corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis & remunerationis ultimus dies, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum ejusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita, ut eorum ligna, & senum, & stipula consumantur: alii vero sentiant, qui ejusmodi secum aedificia portaverunt; sive ibi tantum; sive & hic & ibi; sive ideo hic ut non ibi, secularia, quamvis à damnatione venialia concremantem ignem transitoria tribulationis inveniunt, non redarguo, quid forsitan verum est. Nec levius in Graecis Scriptoribus positum Origeni praeludium est: Philo in libro 22. & c. τὰ ἀρετὰ ἀνθρώπου σωθήσεται, & ἀδικον καὶ ἀδίκων ἀρχὴν φλογεῖται ἀπὸ τῆς αὐτῆς πυρώσεως διέσσειν εἰς τὴν ἡδονὴν καὶ ἐπιθυμίαν & ἀδικημάτων χάρον· ὃ δὲ χάρον· ὅτι ἀρετὴς ἀσβεστὴ καλεῖται, ἐκ τῆς ἀμεινότητος ἐν αὐτῇ· & ὃ δὲ ἀρετὴ ἀλκήσεται ἀδίκος, ὃ τὸ μέγεθος ἐστὶν ἡ ἀλάστωρ, καὶ παλαμναῖος, καὶ πάσης ἀδίκης ἐνέργειας. Injustam & impiam animam fugat am à seipso longe procul dispergit (Deus) in voluptatum, & cupiditatum, & criminum locum. Hic autem locus aptissime impiorum appellatur, non qui apud Inferos fabulose fingitur. Verus enim Infernus, vita est hominis nequam, perniciofa, conscelerata, & omni execratione digna. Corporeum quoque negat esse Infernum Gregor. Nyssenus libr. De anima & resurrex, quemadmodum ignem aeter-

num

num materia constare inficiatur Johannes Damascenus in fine libri 4. De orthod. fid. cuius A tamen sententiam mollire conatur S. Thomas, ut est apud Sixtum Senensem Biblioth. lib. 5. Annot. 141. Ignem & vermem in scelorum memoria ponit Theophylactus in 9. Marc. *οὐκ ἔστιν δὲ καὶ πῦρ καὶ ἄλγος τῶν ἀμαρτανῶν ἢ σωείδους ἐς τὴν ἐκείνην, καὶ ἡ μὴν ἡ σφαχθέντων ἐν τῇ ἐκείνῃ τῶν ἀλγῶν. ἡ τις ὥσπερ οὐκ ἔστιν καταδραπένη ἐξ ὧν πῦρ φλέγῃ.* Vermis autem & ignis, qui puniunt peccatores, conscientia est unicuiusque & memoria turpium in hac vita gestorum; qua sicut vermis absorbit, & sicut ignis urit. Nicetas libr. 4. Thesi. orth. fid. Hær. 31. Deum ignis illius nomine notari suspicatur, quia vitium consumit, & in favillam convertit. In statuendo Inferorum loco extra mundi huius metas Origeni suffragatur Chrysostomus Homil. 31. in Epistol. ad Rom. gehennam in spatiis ab hoc mundo secretis statuens hoc argumento, quod Regum carceres & metalla remota esse soleant. Suffragatur & Augustinus libr. 12. De Genes. B ad lit. cap. 33, 34. cum Inferos extra terram collocat; & libr. 20. De Civit. Dei, cap. 16. cum ignorate se profiteretur, in quam mundi vel rerum parte futurus sit ignis ille. Quamvis libr. 2. Retract. cap. 24. sub terris hunc esse tandem concedat. Certe de loco & natura ignis huius, licet nullum adhuc editum sit peculiare decretum, nedum Adamantii ætate, universæ tamen consensus Ecclesiæ satis ostendit, quid unicuique tenendum sit. Denique Johannes Philoponus Christianus Philosophus animas corporibus exemptas circa monumenta volutari cum Origene decrevit: nam hominem triplici instructum anima, vegetativa, sensitiva, & rationali prioribus duabus per mortem privari dixit, tertiam vero superesse; quæ si sceleribus inquinata sit, expiandis iis spiritu tenui vestiri, in eoque commeritas penas dare; alioquin incorpoream animam, corporeis rebus affici non posse; spiritale itaque C istud corpus supplicii torqueri; & in sepulchretis interim degere, variisque indui formis, & vaporibus nutriri; eoque tandem absumpto, tum demum expiatam animam absolvi, & in cælum ferri.

Nihil porro iterare attinet, quod suo jam disputavimus loco, ecquonam tempore Dæmonibus inferenda supplicia Origenes putaverit. Perspicuum enim fecimus nullas, ipsius opinionione, penas iis infligi, quoad postremo iudicio in ignem æternum coniecti sint; multosque e sanctis Patribus penam, uti appellatur, sensus ab iis removisse.

IX. Nunc quid de beatitudine commentus sit, exploremus. Hanc in eo positam sensit, ut quisquis eam sit adeptus, unum cum Deo efficiatur, juxta illud Johan. 17. 24. & 21. *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Ad id autem felicitatis culmen non statim putavit perveniri, sed per cognitionem primum & eruditionem, qua errorum & ignorantia caligo discutitur; ac deinde per Dei similitudinem; & demum per intimam cum Deo conjunctionem & unitatem, qua supremum bonum continetur. Multis hæc explicantur libr. 2. De princip. cap. 12. & libr. 3. cap. 6. nam priore loco ostendit Origenes comesturos Sanctos panem vitæ, qui veritatis & sapientia cibis nutrit animam, & illuminet mentem, & potest eam diuina sapientia poculis. quibus sapientia escis nutrita mens ad integrum & perfectum, sicut in initio factus est homo, ad imaginem & similitudinem Dei reparatur. Hinc unicuique a Deo insertum esse ait discendi amorem, qui tum explebitur, cum post diligenter quæsitam in hac vita veritatis notitiam, clariorem rerum perceptionem consequi promeruerimus. Multiplicem deinde rerum scientiam enumerat, quatum mens illustrabitur, non simplici quidem & repentina collustratione, sed diversa, & pro mentis captu & progressu continenti successione impertita. Posteriore autem loco docet summum bonum, seu finem omnium, ad quem natura rationalis universa tendit, hunc esse, similem Deo, quoad ejus fieri potest, evadere; atque ex hac similitudine in melius proficientem animam unum jam fieri cum Deo, prout pollicitus est Christus Johan. 17. 24. & 21. atque ita porro in fine omnia, & in omnibus Deum futurum esse. Exponit postmodum, quæ omnia & in omnibus Deus esse possit; nempe cum rationis pollens anima, omni vitiorum fæce purgata, nihil aliud vel intelligere vel sentire potest, quam Deum; nec amplius ex arbore scientiæ boni & mali decerptos fructus degustare concupiscit, cum semper in bono sit, nec ei malum perpetrare promptum sit; eoque tandem pacto finem reparari in principium, rerumque exitus initiis conferri, cum in illum statum restituetur anima, quem cum teneret, ligno scientiæ boni & mali non egebat; tunc eam morti obnoxiam non futuram, deterfium iri omnem malitiæ sensum, Deumque vere futurum omnia in omnibus. Ad hæc quale futurum sit spiritale illud corpus quo circumvestiendi sunt beati, patefacit, splendidius nimirum & excellentius corporibus reliquis quæ sub aspectum cadere possunt; eo vero plus subtilitatis ac splendoris adepturum, quo ratione instructa anima plus meritis suis ac virtutibus poposcerit. Quærit demum, utrum post rerum consummationem, cum Deus erit omnia in omnibus, idem erit corporum omnium fulgor & gloria; responderetque summum illum & perfectum statum adepturam corpoream naturam, postquam sanctis doctrinis erudititas animas

A mas Deo Patri Christus subjecerit. Atque hæc fere habet Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 3. & ad finem libri hujus tertii. *Ἐὶ ἀγὼν* ista Origenem intulisse ait: *Ei erit Deus omnia in omnibus, ut universa natura corporea redigatur in eam substantiam quæ omnibus melior est, in divinam scilicet, quæ nulla est melior*, quod Rufinus distulavit. Distulavit & hoc alterum, quod ex eodem Origenis libro adducit ibidem Hieronymus: *Nec dubium est, quin post quædam intervalla temporum rursus materia subsistat, & corpora fiant, & mundi diversitas construatur, propter varias voluntates rationabilium creaturarum, quæ post perfectam beatitudinem usque ad finem omnium rerum paulatim ad inferiora dilapse tantam malitiam receperunt, ut in contrarium verterentur, dum nolunt servare principium, & incorruptam beatitudinem possidere*. Id quippe pervulgatum Origenis dogma de beatorum animarum peccatis & lapsibus, in alios transfertur interpretatione sua Rufinus libr. 3. de princip. c. 6. Sic enim habet: *Verum istam perfectionem ac beatitudinem rationabilium creaturarum, vel naturalium, ita demum quidam permanere in eodem statu, quo supra diximus, putant, id est ut Deum omnia habeant, & Deus eis sit omnia, si nullatenus eas societas naturæ corporali admoveat. Alioquin existimant gloriam summæ beatitudinis impediri, si materialis substantia inter se admixtio. Quin etiam quod aliis adscribentem Adamantium inducit Rufinus, id confutantem ipsum exhibet capite eodem: In quo statu (beatitudinis) etiam permanere semper & immutabiliter Creatoris voluntate est credendum, fidem rei faciente sententia Apostoli dicentis: Domum habemus non manufactam æternam in cælis. De fine quoque rerum agit Origenes libr. 1. de princip. cap. 6. omniaque dicit ad unum finem revocanda, quemadmodum ab uno initio profecta sunt, postquam scilicet regnaverit Christus, omnesque inimicos sibi subjecerit, ipsumque novissimum inimicum mortem destruxerit, & Patri regnum tradiderit, tuncque cælestia, terrestria & inferna ad unum finem deventura, per bonitatem Dei, & subjectionem Christi, atque unitatem Spiritus sancti. Addit insuper soli Trinitati bonitatem substantialiter inesse, cæteros inde mutuam & derivatam habere, & tunc esse in beatitudine, cum de sanctitate, ac sapientia, & de ipsa divinitate participant: quod quicumque negligunt, propriae desidie vitio felicitate hæcos excidere & à Deo pro culpa modo adhiberi. Nec ab his discrepant quæ ex Origene profert Catena Corderiana in Psalmos, ad Psal. 60. 3. ubi Christus esse dicitur tabernaculum, & mons sanctus, in quo perfecti conquiescunt, deinde subjicit: *πάλιν εἰ καὶ ὅτι τοὺς ἀποστόλους ἔχει ἡ τοιαύτη οὐκείνη, ὡς καὶ ἄρτι ἀρτὸν ἔσθῃ, ἅλλ' ἐν ἑσὶ μετ' αὐτῶν κατὰ σάρας ὑπερ-βύσσας τῶν λογικῶν, καὶ ἢ ἕως ἴσον ὃν πατρὶ καὶ υἱῷ, μᾶλλον δὲ τῇ τοιαύτῃ διὰ παροικίαν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἅλλ' ἢ καὶ οὐκ εἰς τὸ ἐκπύρωμα εἶναι*: ὃ ἐν τῷ τῷ οὐκὲν οὐκ ἐκπύρωμα εἶναι ἐν τῇ τῇ πλεονείῳ τῷ θεῷ οὐκ ἐκπύρωμα. Hoc est: Tabernaculo, quod est Christus, digressi Sancti in Trinitate conquiescent, cum regno Christi absoluto, Pater ipse regnum suscepit. Hac doctrina imbutus Theodorus Ancyranus Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, Origenistarum Justiniani ætate patronus dixit: *εἰ μὴ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαρτυροὶ θάνατον παρέχοντες, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ τιμῇ ὑπερβύσσας, ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀσέσει εἰς μὴ ἴσον ἵσταντο τῷ θεῷ, πᾶσα ἀποκατάστασις αὐτοῖς ἔστιν*: Si nunc Apostoli & Martyres miracula edunt, & in tanto sunt honore, in restitutione si æquales Christo non evadant, qualis eorum restitutio futura est? quam vocem in Quinta Synodo damnatam fuisse testatur Evagrius libr. 4. cap. 38. Veruntamen in Præfatione Commentar. in Johann. à communi Theologorum sententia minime recedit Origenes, in Dei cognitione & contemplatione beatitudinem sitam esse docens, & finem esse τὸ θεωρεῖν, εἰς ὃ κατέλθον τὸ τέλος, ὅσα ἐν τῇ θεωρούμεν ἀποκατάστασις.*

X. Non statim autem ad supremam beatitudinem, sed pedetentim ac per diversos gradus perveniri voluit. Nam animas beatitudinem promeritas, sed terrenarum rerum contagio etiamnum laborantes, postquam corpore emissæ sunt, per varia deduci loca finxit, in quibus expurgatas, & ab Angelis huic ministerio destinatis eruditæ, & errorum tenebris exolutas, splendidiorem ac celsiorem regionem conscendere, ibique novis instructionibus, aliisque usas magistris in sublimius ferri, donec ad summum, quem diximus, felicitatis apicem evaserint; ac primum in certo quodam terræ loco terrenas fæces, & ignorantiam deponi, atque hunc esse Paradisum; inde in aëre, & in diversis postmodum cæli locis novam capessere disciplinam, & perfectam demum beatitudine frui; in singulis autem mansionibus eo diuturniorem agere moram animas, quo pluribus, dum corpori adjunctæ essent, se lenoxis contaminarunt, pluribusque inquinamenti expurgandæ sunt. Frequentes extant doctrinæ hujus notæ, nos præcipuas excerpemus. Homilia 26. in Num. digressum animæ à corpore, Israelitarum exitu de Ægypto exprimit tradit, cum relictis mundis hujus tenebris, & corporis cæcitate, in alium orbem transit anima, qui vel sinus Abrahamæ, ut in Lazari historia, vel Paradisus, ut in illa Latronis, nuncupatur, vel etiam, inquit, si qua novit Deus esse alia loca, vel alias mansiones, per quæ transiens anima Deo credens, & perveniens usque ad lumen illud, quod latificat civitatem Dei, intra ipsam sortem promissæ Patribus hereditatis accipiat: & aliquanto post: Istius ergo terræ hereditatem, posteaquam de mundi hujus Ægypto exierit, Deo credens anima consequitur: & alibi quidem ii qui sub Lege vixerunt, alibi autem qui per Iesu

Iesu Christi fidem & gratiam dispensati sunt. Homilia deinde sequenti repetit hæc eadem, & A
diversis mansionibus Israelitarum in deserto, animæ mansiones notari scribit; ut & illo
Christi Johann. 14. v. 2. *In domo Patris mei mansiones multe sunt;* ac variis præterea Pro-
phetarum testimoniis, quæ subinde enumerat: per hæc ergo loca peregrinantem animam ad
quietis locum cum gemitu & dolore anhelare, hebescere etiam, & caligare, quoad itine-
ris sui metam assecuta sit: *Per singulas quasque, inquit, digrediens mansiones, illas scilicet multas,*
quæ dicuntur esse apud Patrem, illuminatur amplius ex una ad aliam veniens, majora semper illumi-
nationis augmenta conquirat, usquequo assueti sit ipsius veri luminis, quod illuminat omnem homi-
nem, intuitum pati, & miræ majestatis ferre fulgorem. Inculcat idem in sequentibus: *Post resurre-*
ctionem ascensura ad cælos (anima) non subito, nec importune ad summa conscendit, sed per multas
deducitur mansiones, in quibus illuminata per singulas, & augmento semper splendoris accepto, in u-
B
nâqueque mansionem illustrata sapientiæ lumine usque ad ipsum perveniat luminum Patrem. Post hæc
mansionum illarum deserti nomina mansionibus accommodat, quas anima in cælum abi-
tura peragrat, ostenditque hanc etiam tum Dæmonum insidiis & tentamentis esse obnoxia-
am, laboresque sustinere, at non invitam, nec tantum iis defatigari, quantum spe sublevarur,
sed & refrigeriis animam foveri, paulatimque ad cœlestium cognitionem assurgere, jam-
que plenam in corpus exercere potestatem, & tum curriculi metam stringere, cum perve-
nit ad flumen Dei, & sapientiæ fluentis, undisque divinæ scientiæ irrigatur. Ex quibus fa-
tis apparet sententiæ huic Origenis vim afferre Sixtum Senensem libr. 5. Biblioth. Annot.
128. cum ait, mansiones illas, non ad diversa ascensionum tempora, sed ad diversos præ-
miorum gradus esse referendas. Denique Hom. 28. in Num. aliquem nobis à Deo locum C
præparari comminiscitur, ubi ad certum tempus habitemus, si quæ peccata impruden-
tes admisimus, quemadmodum certas refugii urbes iis assignavit Moyses, qui homicidium
casu & inconsulto commisissent, & unumquemque in hac illave cœli parte à Christo pro
meritis constitui. Addit Homil. 25. in Josue filios Abraham locatum iri in cœlo secun-
dum ordinem stellarum & partium cœli, datumque iri aliis sortem ad Orientem, aliis ad
Occidentem, ad Austrum aliis, aliis autem qui Deo magis noti sunt ad Aquilonem. Facit
ad rem illud ex Homil. 1. in Psalm. 38. *Alium facit diem Solis iste cursus nostri hujus cœli spatii*
terminatus, alium habet diem ille qui ad secundi cœli pervenire meretur ascensum. Multo enim cla-
riorem diem ducit ille qui usque ad tertium cælum vel rapti, vel pervenire potuerit, ubi non solum in-
effabile lumen inveniet, verum etiam verba quæ homini loqui non liceat, audiet. Novi & alios dies, D
quorum numerum fortassis Propheta merito requirit. Clarissimum vero istud quod legitur Tra-
ctat. 30. in Matth. *Unumquodque cælum sue institutionis & initia habet, & perfectiones, id est ter-*
minos. Ut puta post conversationem summam quæ fuit super terram, suscipit iterum hominem con-
versatio unius cœli, & perfectio quæ in eo est. Iterum suscipit cum secunda conversatio secundi cœ-
li, & perfectio quæ in eo est. Iterum suscipit cum tertia conversatio tertii cœli, & perfectio quæ in eo
est. Et sic intellige mihi multorum cælorum multarum conversationum initia esse & terminos, id est
perfectiones, à quibus initiis & terminis diversorum cælorum congregat Deus suos electos. Idem li-
bro 1. de princip. cap. 6. docet ad unum finem reditura omnia, quemadmodum eadem initia
habuerunt, tum scilicet cum imperium tenuerit Christus, & profligatis inimicis, sibi que
subjectis, ac ipsa etiam morte, regnum Patri tradiderit. Ostendit deinde suis ordinibus E
delapsas quasdam rationales naturas, aliis fuisse ad regendum traditas quæ locum suum
tenuissent, earumque salubribus disciplinis reformatas amissam beatitudinem recuperare
posse: Ex quibus, inquit, existimo, prout ego sentire possum hunc ordinem humani generis institu-
tum, qui utique in futuro seculo, vel supervenientibus seculis, cum cælum novum & terra nova se-
cundum omnes jam ceperit, restituetur in illam unitatem, quam promittit Dominus Iesus. Quasdam
præterea in tantam ait devenisse nequitiam, ut Virtutum cœlestium eruditionem penitus
respuant, iisque repugnent; atque illas ab Apostolis Virtutes contrarias appellari, unde mor-
taliū vitæ certamina & agones existunt. Tum docet in præsentī & in futuro seculo sin-
gulas diversis castigatas suppliciis, Angelicis disciplinis emendari, donec ad perfectā & æ-
terna perveniant; quem locum non semel supra adduximus. Tandem in eo desinit, non F
interituram quidem in fine rerum corporalem naturam, sed mutatum iri ætheris in modum,
& cœlestem quandam subtilitatem ac splendorem adepturam. Multis etiam argumen-
tum istud explanat libr. 2. *de aggr.*, cap. 3. sibi que querendum proponit, utrum post hunc
mundum curatio aliqua & emendatio futura sit, asperior quidem in eos qui Verbo Dei
morem non gesserunt, erga cæteros vero mollior & lenior, qui jam in studio veritatis,
dum viverent, subacti, divinæ sapientiæ capaciores effecti sunt: utrum etiam finis om-
nium hanc vitam sit exceptura, alius vero mundus futurus sit ad eos corrigendos, qui id
meriti sunt. Hanc deinde excutit opinionem quæ corpoream naturam in fine rerum peni-
tus in nihilum redigendam asseverat; quam edisserens ait: *Hæc materia corporis quæ nunc cor-*
rumpibilis est, inducet incorruptionem, cum perfecta anima, & dogmatibus incorruptionis instructa anti-
ca

A ea capere, docetque animam corporis indumentum futuram, quæ ipsa Christo induetur, unde incorrupta evadat. Postmodum addit: *Incorruptio autem & immortalitas quid aliud erit nisi sapientia, & Verbum, & Iustitia Dei, quæ formant animam, & induunt, & exornant?* Eam autem sententiam, quæ futurum statuit, ut incorporea vita agenda sit, cum Christo subiecta omnia fuerint, vel alteram hanc quæ corpoream substantiam purissimis spiritibus pro meritis sociandam, & in æthereum statum transmutandam decernit; aut tertiam denique, quæ defitutum mundi huius habitum definit, & supra sphaeram *ἀπὸ πάντων* in tuto collocandam piorum stationem, tum qui castigationibus delicta expiarunt, tum qui virtutibus eo pervenire meruerunt, proponit unicuique, ut quæ animo suo collibuerit magis, eam pro arbitrio amplectatur. Capite 12. libri ejusdem putare se pronuntiat migrantes ex hac vita animas in locum aliquem in terra positum secedere, quem Paradisum Scriptura appellat, ibique sic tanquam in schola, **B** rerum quas in terris viderant, ac futurorum etiam causas condiscere. Quo mundior autem, & exercitatio aliqua fuerit, eo magis proficientem, citius in aërem conscensuram, hinc ad sphaeras cœlestes, in quibus novis eruditionis accessibus locupletabitur. Eadem habentur libr. 3. *ἀπὸ πάντων*, c. 6. docetque per immensa annorum curricula animas suis in locis emendari, præcurrentibus aliis, & citato cursu ad summa enitentibus, subsequenter proximè aliis, nonnullis tardius; & sic per diversos ordines proficere, ac Deo reconciliari, donec destruat postremus inimicus, mors scilicet; ac restitutis tandem in hunc statum animis, naturam corporalem ad gloriam perductum iri, omniaque unum futura, cum Deus fuerit omnia in omnibus. Sub finem capituli ejusdem id ipsum inculcat, additque in alia terra Sanctos esse Angelicis institutionibus informandos. At Homilia 11, in Num. ad superiora adjicit, Angelis regendis in futuro sæculo fore præfectos, quos labore suo ac ministerio è diversis Gentibus congregatos ad Christi notitiam adduxerint, adeo ut Christus non tam Rex futurus sit, quam Rex Regum, & Dominus dominantium, & nonnullos ab Angelis Christo offerri, aliquos vero Archangelis duntaxat. Denique sic concludit: *Sicut ex initio sæculi huius, cum dispergeret Deus filios Adam, statuit fines Gentium secundum numerum Angelorum Dei, & unaqueque gens sub illo Angelo facta est, una autem fuit & electa gens Israel, quæ portio Domini fuit, & funiculus hereditatis ejus: ita credo & in fine huius mundi, atque in initio sæculi alterius, futurum ut iterum dividat Excelsus filios Adam, & qui non potuerint ita mundi esse corde, ut ipsum videant Dominum, & esse portio Domini, vident sanctos Angelos, & sint secundum numerum Angelorum Dei. Sed beatus est qui dignus fuerit in illa vita esse portio Domini, & populus ejus Jacob, ac funiculus hereditatis sue* **D** Israel, Germanum horum est quod legitur Hom. 21 in Num. ubi aliud beatitudinis genus iis assignat, qui divina ministeria in vivis obierint, aliud iis qui virtutem segnius excoluerint: illos quippe scribit supergredi summa cœli fastigia, & ibi semper in Domino, semper in Verbo ejus ac Sapientia veritantes summis deliciis frui; hos vero terræ alicujus sublimioris & potentioris, terræ nempe viventium hereditatem capturos. Scribit præterea Homil. 3. in Luc. in futura vita non omnes statim atque corpore exierint, Deum, Angelosve visuros, sed eos tantum qui munditie cordis dignos se Dei aspectu præbuerint; quamvis autem in eodem loco futuri sint & qui puro corde erunt, & qui sordibus fœdati, disparcem tamen utrorumque futuram sortem, & illos Dei intuitu fruendos, quo hi carebunt. Homilia 17. sequente asseverat ab Ecclesiâ cœlesti dejectum iri digamos, quemadmodum in terra ab Ecclesiasticis dignitatibus arcentur. *Non quo, inquit, in æternum mittantur incendium, sed quo partem non habeant in regno Dei:* & deinde eos ait esse de secundo gradu, & de his qui invocant nomen Domini, & qui salvantur quidem in nomine Iesu Christi, nequaquam tamen coronantur ab eo.

Ad postremum quoniam ad summam perfectionem res creatæ nondum adductæ sunt, idcirco nondum beatos plenam recepisse latitiam, nec summo gaudio frui affirmavit, ne ipsos quidem Prophetas, vel Apostolos, imo ne ipsum quidem Christum. Verba ipsius hæc sunt Homil. 7. in Levitic. *Nondum enim receperunt latitiam suam, ne Apostoli quidem, sed & ipsi expectant ut & ego latitiæ eorum particeps fiam. Neque enim decedentes hinc Sancti continuo integra meritorum suorum præmia consequuntur, sed expectant etiam nos, licet morantes, licet desides.* Non enim est illis perfecta latitia, donec pro erroribus nostris dolent, & lugent nostra peccata. Cui **F** probando utitur hoc Apostoli Ebr. 11. 39. 40. *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* Addit postmodum Sanctos perfectam nobiscum in die judicii una beatitudinem capturos, propterea quod totum simul corpus suscitandum sit, homines nimirum universi: quod corpus cum multis constet membris, singulis videlicet hominibus, futurum scilicet truncum corpus & imperfectum, si qua sui parte careat, nec perfecta proinde ac plena fruiturum latitia, quoad integritatem suam receperit. Et postea: *Quod si tibi, qui membrum es, non videtur esse perfecta latitia, si desit aliud membrum: quanto magis Dominus & Salvator noster, qui caput & auctor est totius corporis, non sibi perfectam dicit esse latitiam, donec aliquid ex membris deesse corpori suo videt?* Laboranti Origeni succurrere conatur Genebrardus, & hæc scribit: *Atqui id de integra & ab-* Gen. in Coll. cap. 6.

soluta beatitudinis consummatione, quam nondum sancti in corporibus receperunt, potest explicari. A
 Quid iuvat autem recusanti opem ferre, cum hac neutiquam de causa, quam commemorat
 Genebrardus, sanctos existimet nondum perfecta frui letitia: *Non enim est illis, ait ipse, perse-*
cta letitia, donec pro erroribus nostris dolent & lugent nostra peccata.

Cum ait autem Origenes Tom. xi. in Matth. pag. 207. animas, postquam pro for-
 dium & in quinamenti ratione, plus minusve fuerint expurgatae, tandem unum solare
 lumen futuras, & inferioribus lucem suam praebituras: id sibi vult, supremum illas fe-
 licitatis apicem consecuturas, supra quem allurgere non licet: quem locum quaecun-
 que tenuerint, aequali luce fulgere, & pari beatitudinis mensura frui necesse est. Verum
 aliquibus ex hoc numero semper recedentibus ad pristina vitia, & e summo illo gradu la-
 bentibus, obfusiori luce, & priore hac multum inferiori splendebunt. Similiter intel-
 ligendus est, cum ait, futurum aliquando Deum omnia in omnibus, cumque supremum il-
 lum finem ad quem omnia pervenient, rerumque universarum *δοκασάσων* commemorat.
 At cum Tomo 15 in Matth. pag. 406. scribit in remunerandis hominibus, voluntatis dun-
 taxat ipsorum ac studii rationem habere Deum, non temporis quod exercendis virtutibus
 impenderunt, ac idcirco aequalibus praemiis donandos quicunque pro virili laborarunt;
 id ita ex superioribus explicandum est, eandem iis tribuendam esse mercedem, salutem
 nimirum, at non eandem adhiberi purgationem, si diu illi in virtute, parum isti desuda-
 runt, similibus licet in Deum studius elati vitam clauserint: sed diversis utrosque discipli-
 nis, & emendationibus reparari, antequam in supremo beatitudinis culmine collocentur.
 Itaque subicit Origenes pag. 407. *ἐχέτωσαν μὲν γὰρ ὁ θεὸς τὰς μετανοίας καὶ τὸ κατὰ λαμπρότητα ἐν ἡ-*
συχασμῷ βίαν καὶ ἡσυχίαν κατὰ λαμπρότητα ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, ἡ μὲν γὰρ ἀπολαύσασθαι αὐτῶν ἐπὶ
ἐμοὶ εἰσι τοῖς αἰσῶνι τοῖς ἡμετέροις ἐν τῇ νουθεσίᾳ, αὐτὰ δὲ μὲν τῇ ἀρχῇ τὰ τῆς πίστεως μεμαρτυρη-
 Plurimum ergo haec inter Origenis deliria, ac Joviniani haerelin interest, qui virtutes ac
 peccata esse aequalia, ac aequalem proinde mercedem & penam fore arbitrabatur, Stoicos
 secutus qui de paritate peccatorum, ut ait Augustinus, soli ausi sunt disputare contra omnem sen-
 sum generis humani.

Aug. Epist.
29. ad Hier.
ronym.

XI. Ementis illis ac peragratis spatiis, quae animas purgandi causa decurrere finxit
 Origenes, quo eas subsistere loco ac conquietere ratus sit, videndum est. Novum qui-
 dem caelum, ac terram novam felicitati & quieti post hanc vitam deputat, propter illud
 Isaia 65, 17. *Ecce enim ego creo caelos novos, & terram novam. & non erunt in memoria priora, &*
non ascendent super cor: quod representatur 2. Petr. 3, 13. & Apocal. 21, 1. Propter illud autem
 Pauli 1. Cor. 7, 31. *Præterit enim figura huius mundi, & istud Davidis Psalm. 101, 27. Caeli peribunt,*
tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & hoc fortasse Isaia 51, 6. Caeli sicut
fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur, catenus novum caelum & novam terram
 creatum iri docet, quatenus in fine terram destruetur iste mundus, & in novam terram,
 ac novum caelum reparabitur: *Innovatio, inquit, caeli & terrae, & transmutatio huius mundi, & im-*
mutatio celorum his sine dubio preparabitur, qui per illam viam, quam supra ostendimus, iter agentes
ad illum finem beatitudinis tendunt, cui etiam ipsi inimici subijcendi dicuntur, in quo fine omnia & in
omnibus dicitur esse Deus. Itaque Hieronymus Epist. 59. ad Avit. c. 1. censuisse Origenem que-
 ritur, futurum ut ex animis quibusdam hominum consuet genus in uno aliquo ex mundis, quando
 juxta Esaiam caelum & terra nova fient.

Supra hoc etiam conspicabile caelum, terram novam ac caelum novum quandoque
 collocat, & summi illius ac novi caeli ratione firmamentum esse Inferos ait, quemadmo-
 dum ratione Firmamenti Terra haec nostra, quam proprie Aridam appellandam censet,
 Inferi sunt; Inferorum vero ratione caelum ipsa est, & quemadmodum discedentes ex
 his terrenis sedibus animae pro suis meritis diversa apud Inferos obtinent loca, ita quae in
 summo loco moriuntur, ablegari in Firmamentum, vel in terram, & varia ibi loca nancisci:
 Ac rursum quemadmodum migrantes ex Inferis animae, & ob recte gesta in terram re-
 meantes, nasci dicuntur; ita varios animarum ortus in Firmamento, & supremo item
 caelo contingere. Verba ipsa Origenis, quibus haec continetur doctrina, adducit Hiero-
 nymus capite 2. & 4. Epist. 59. ad Avit. e libro 4. *αὐτὸς ἀρχόν.* Hujus certe libri capite 21.
 tradit Origenes Hierosolymam, sed & reliquas etiam terrarum regiones, alias sibi cognomi-
 nes in caelis habere, ibique Aegyptum, Babyloniam, Tyrum, & Sidonem reperiri; mul-
 taque de locis illis vaticinatos esse Prophetas, quae si quis ad terrena loca referat, valde eum
 hallucinari. Plurima ibi in sacris Voluminibus memorata recenset, quae allegorice inter-
 pretanda, & ad caelestia detorquenda arbitrat. Homilia 28. in Num. Judaeam in caelo
 suis distinctam montibus, suis civitatibus & vicis, suis etiam tribubus statuit, in eaque se-
 dem positurum populum Dei, & verum Israël, Jesu duce, cujus imaginem gessit Jesus
 alter filius Nave, unumquemque autem in hanc illamve tribum iri ablegatum pro meritis ac
 virtutibus, neque solum pro meritis eorum qui dispensantur, sed & pro novissimi Adam, in quo om-
 nes

Anes vivificandi dicuntur, contemplatione. Ibidem collocat Jerusalem, & montem Sion, juxta Apostolum Gal. 4. 26. & Ebr. 12. 22. & Johannem Apocal. 3. 12. & 21. 2. & Templum Dei; diesque ibidem festos celebratum iriparat, & quæcunque demum præcipiuntur in Lege, quam umbram continere dicit Apostolus futurorum bonorum. Eadem habet Homil. 23. in Josue, coque refert istud Johann. 14. 2. *In domo Patris mei mansiones multe sunt*, & super civitates illas cœlestes potestatem habiturum existimat servum illum frugi, qui commissam sibi pecuniam utiliter posuit. Has ergo inter animarum sedes eam proportionem statuit, & similitudinem Origenes, ut cœlestium umbram esse & imaginem velit terram hanc, quæ in terris geruntur, juxta Apostolum Ebr. 8. 5. Memorabilis vero præ cæteris ille locus quem Homil. 5. in Psalm. 36. reperimus, ubi hoc explanans Psalm. 36. 34. *Et exaltabit te, ut hereditate capias terram*, terram hanc esse vult dorsum ipsius Firmamenti: *Vnde*, inquit, *ego arbitror, quia sicut cœli ipsius, id est, Firmamenti inferius solum Arida hæc in qua nos habitamus, terræ dicitur; ita & illius superioris, quod principaliter dicitur inferius solum, in quo habitatores illi cœlestes conversantur, & ut ita dicam, dorsum ipsum Firmamenti hujus, merito, ut dixi, Terra illius cœli esse dicitur, sed terra bona, terra sancta, terra multa, terra vivorum, terra fluens lac & mel.* Fule totum doctrinæ suæ contextum explicat libr. 2. *de ægypto*, cap. 3. atque rerum omnium universitatem, infernarum, terrenarum, cœlestium, & quæ supra cœlum sunt, generali nomine mundum ait appellari, quo cæteri mundi continentur; & quemadmodum firmamentum terram hanc capacitatem suam complectitur, ita sphaeram quandam superiorem, quæ in Scripturis terra bona, & terra viventium nominatur, & mitibus ac mansuetis promittitur, suo confingi cœlo, in quo Sanctorum nomina descripta sunt; ex hoc autem cœlo, ex eaque terra, terra ac cœli nominibus affecta fuisse Firmamentum & Aridam; aliudque esse cœlum & terram quæ initio à Deo creata sunt, ac Firmamentum quod die secundo conditum dicitur: mundum hunc autem superiorem, eum esse, unde missum se significat Christus dicens Johann. 8. 23. *Ego non sum de hoc mundo*, corruptioni nequitiam ipsum esse obnoxium, nec oculis aspectabilem, sanctis autem & perfectis sedem hanc esse destinatam, & terram quidem mundi illius iis qui castigationibus & emendationibus fuerunt expurgati, aliis vero cœlum, qui dum in terris agerent, Dei mandatis obtemperarunt, sed ita tamen ut ab illa terra ad cœlum supremum transitus pateat. Consimilia sunt quæ habentur ejusdem libri cap. 8. & quæ capite postremo libri 3. ubi & illud adjicit, rerum istarum cœlestium, quæ inferiorum harumque typum gerunt, formam Moysi in monte fuisse monstratam; ad ejusque exemplum Tabernaculi & sacrificiorum instrumenta ipsum comparasse, secundum præceptum illud Dei, Exod. 25. 40. *Inspece & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Adjicit etiam in summo illo cœlo futurum illud quod æternum dicitur Evangelium, & Testamentum semper novum, quod nunquam veterascet; in eaque piorum terra eruditum iti ab Angelis animas, quemadmodum & in commemoratis supra mansionibus, donec supremum adeptis cœlum sit Deus omnia in omnibus. Nec ab his absudit Homil. 1. in Genes. cum scribit cœlum illud supremum & incorporeum, quod Dei sedes est, primum à Deo conditum, deinde corporeum cœlum, hoc est Firmamentum: nam incorporeum appellat, ut supra ostendimus, quod propter eximiam tenuitatem sub sensu non cadit. Item capite ultimo libr. 2. *de ægypto* postquam Sanctos ex hac vita discedentes in quendam terræ hujus locum deventuros dixit, qui Paradisus appellatur, inde æreis mansionibus ac cœlestibus transgressis ad ea quæ non videntur, & quæ nomine duntaxat nobis cognita sunt, affirmat ascensuros. Hinc libro 7. in Epist. ad Rom. ea quæ oculis usurpantur, Aridam nimirum vel Firmamentum sperari verat, sed quæ in oculis non incurrunt, & æterna sunt, nempe cœlum: *Imo potius*, inquit, *cœlos multo eminentiores & excelsores quam est illud Firmamentum quod videri oculis potest*, & terram mansuetis assignatam, edicente Apostolo 2. Cor. 4. 18. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt.*

XII. Ad Paradisum quod attinet, à summo illo & supremo cœlo eum Adamantius distinxit, & in certo aliquo terræ loco collocavit; cum terrestrem è contrario Paradisum, quem in terra situm fuisse certissimum est, allegorice exponens supra cœlum constituerit, ut ostendimus. Ac de priore manifestum est testimonium libr. 2. *de ægypto*, cap. 12. *Puto enim*, inquit, *quod sancti quique discedentes de hac vita, permaneant in loco aliquo in terra posito, quem Paradisum dicit Scriptura divina, velut in quodam eruditionis loco.* Atque hanc primam esse vult mansionem, in qua corpore exeuntes animæ terrenis sordibus expurgantur; quam & idem esse vult ac sinum Abrahamæ. Sed & illam figuram, inquit Homil. 26. Num. esse diximus exeundi de Ægypto, cum reliquit anima mundi hujus tenebras, ac naturæ corporeæ cecitatem & transferretur ad aliud sæculum, quod vel sinus Abrahamæ, ut in Lazaro; vel Paradisus ut in Latrone, qui de cruce creditur, indicatur. Aliquibus etiam Paradisum differentis discriminat Homil. 13. in Ezech. ut alter sit Paradisus, alter deliciarum Paradisus. Atque hunc deliciarum Paradisum, cum

A quod Davidicum illud Psal. 114. 7. *Convertere anima mea in requiem tuam*, ad requiem illam celestem retulerit, quam ob præclara in vita hac gesta anima consequitur; totum quippe hunc Psalmum eodem refert Ecclesia, Augustinus in libro de hæresibus: *Paradisum, & celos, & alia non credunt* (Origeniani) *esse secundum literam, sed in allegoria*. Denique Michaël Glycas Annal. part. 1. & 4. vexat Origenem hoc nomine, ipsiusque sententiam à Johanne Chrysostomo proligatam commemorat.

XV. Attamen contra tot adversariorum assultus Origeni præsidio est hæc ipsius obtestatio libr. 1. *de aggr.* cap. 6. qua animos Lectorum ad supra exposita dogmata ita præmunit: *Quæ quidem à nobis etiam cum magno metu & cautela dicuntur, discutiendibus magis & pertractantibus, quam pro certo ac definitivo statuentibus*. Indicatum namque à nobis in superioribus est, de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod & pro viribus nos fecisse puto, cum determinate loqueremur. Nunc autem disputandi specie magis, quam definiendi, prout possumus, exercemur. Ad hæc libro sequenti, cap. 3. quid aut quo loco sit iste mundus, è quo venisse se significabat Servator, cum dicebat: *Ego non sum de hoc mundo*, non satis constanter prodidit: *Sed utrum mundus iste*, inquit, *quem sentiri vult, separatus ab hoc sit, longeque divinus, vel loco, vel qualitate, vel gloria; an gloria quidem, quia qualitate præcellat, inter tamen mundi hujus circumscriptionem colubetur, quod & mihi magis verisimile videtur, incertum tamen est, ut ego arbitror, & humanis adhuc cogitationibus & mentibus inusitatum*: deinde triplici de rerum consummatione & summa beatitudine proposita sententia, ad quamlibet persequendam unicuique arbitrii sui libertatem permittit. Et postremum tandem caput lib. 3. de princip quod est de consummatione mundi, claudit his verbis: *Hactenus nobis etiam corporeæ naturæ vel spiritalis corporationis ratione discussa, arbitrio legis relinquimus ex utroque, quod melius iudicaverit eligendum*. Homilia 23. in Josue postquam loca celestia his terrestribus similia assignavit, ejusmodi mysteria veneratione digna & silentio esse declarat, nec à mortalium quoquam, ne ipsis quidem Apostolis perfecte proferri posse. Quamobrem & libr. 4. *de aggr.* cap. 2. regnum celorum thesauro in agro abscondito comparatum fuisse putat.

Veruntamen, quamvis liquido & sine ambage asseverasset, quæ incertus proposuit, sanctorum aliquot virorum suffragiis & consensu adjuvaretur. Clemens Alexandrinus libr. 2. Strom. id Platonis axioma, quo tum beatum hominem esse definit, cum Deo similis est, Scripturæ sacræ auctoritate defendit. De modo ac loco felicitatis Sanctorum, à primis usque Ecclesiæ temporibus ad Innocentium 3. & Benedictum 11. ac Florentinam Synodum, nihil certi fuit ab Ecclesiâ præscriptum, adeo ut in diversa Patres abierint. Eorum sententias & testimonia collegit Sixtus Senensis libr. 6. Bibl. Annotat. 345. ut in iisdem huc reponendis supervacanea omnis esse opera videatur. Præter eos qui ab ipso commemorati sunt, adiri velim Cypriani Epistolam 52. ad Antonianum, Novatianum libr. de Trinit. cap. 1. Athanasium in Expositione fidei, Paradisum Latroni à Christo in cruce promissum, eum esse censentem unde Adamus ejectus est, cum Cyrillo Hierosolymitano 1. Catech. mystag. Basilio in libro de Paradiso, & cap. 27. libri de Spiritu sancto, Gregorio Nysseno in Orat. in XL. Martyres, & Paulino Nolano, idem sentientibus ac sensit Athanasius. Adeatur & Epiphanius in Epist. ad Johann. Hierosolym. cap. 4. & in Ancorato cap. 54. alibi Paradisum collocans, alibi celum; & Augustinus libr. 20. de Civit. Dei, cap. 14. & 16. in aliquibus Origeni consentiens, & auctor Quæstionum ad Antiochum, hominibus absconditum hoc, & ignotum esse mysterium edicens.

XVI. Satis ex superioribus, etiam me silente, colligitur Damnatorum pœnis modum aliquando & finem ex decreto Origenis impositum iri: cum enim futurum ratus sit, ut quemcumque teneant statum animæ, peccare possint, & re ipsa per sæpe peccent, ac pro peccatis vel meritis perpetuo circuitu ab imis ad summa, à summis ad ima revolvantur, ipsiusque Diaboli averta à Deo voluntas olim conterenda sit, & Deo Patri regnum Christus sit traditurus, tumque existimaverit plenam omnium *ἀνατάξιν* ac perfectam felicitatem futuram, cum Deus erit omnia in omnibus; consequitur illinc necessario defutura Damnatorum supplicia, eaque noxarum duntaxat expurgandi causa à Deo hominibus infligi. Hominis esset intemperantis, neque satis tempori parcentis suo, quæcumque vasa in hac oblita in Origenianis Commentariis reperiuntur, Lectori recensenda objicere; adeo multus est in hoc dogmate prodendo, & odiosus Adamantius. Sed ne nos tamen à more deflectamus nostro, illustria solum fidei causa seponemus. Prior occurrit locus Homilia 7. in Levit. in qua prolixè disputat quomodo Patri subjectus Filius dici possit, ostenditque Filium eatenus dici Patri non esse subjectum, quatenus nos qui sumus Christi membra Patri minime subjecti sumus: *Cum vero, inquit, consummaverit opus suum, & universam creaturam suam ad summum perfectionis adduxerit, tunc ipse dicetur subjectus in his quos subdidit Patri, & in quibus opus quod ei Pater dederat, consummavit, ut sit Deus omnia in omnibus*. Subjungit deinde Christum tum vinum bibiturum, *cum subjecta ei fuerint omnia, & salvatis omnibus, ac destructa*

destructa morte peccati, ultra jam necessarium non erit offerre hostias pro peccato. Addit paulo post: A
 Quanto magis Dominus & Salvator noster, qui caput & auctor est totius corporis, non sibi perfectam
 dicit esse latitiam, donec aliquid ex membris deesse corpori suo videt? Subjectionem illam simili
 modo exponit libr. 3. *ἀδὲ ἀρχόν*, cap. 5. cum scribit, Christum in semetipso completentem
 omnes quos subiecit Patri, & qui huius ope salutem consecuti sunt, cum ipsis & in ipsis Patri
 subiectum dici, Subiecit postea: Si ergo bona & salutaris accipitur ista subiectio, qua subiectus
 esse dicitur Filius Patri, valde consequens & coherens est, ut inimicorum qua dicitur Filio Dei esse
 subiectio, salutaris quaedam intelligatur & utilis: ut sicut cum dicitur Filius Patri subiectus, perfecta
 universae creaturae restitutio declaratur, ita cum Filio Dei inimici dicuntur esse subiecti, subiectorum
 salus in eo intelligatur, & reparatio perditorum. His consonant quae leguntur in fine Tractat. 23.
 in Matth. Sed & aliqua de subiectione illa Filii dissertit Tract. 30. Operis ejusdem, quae quoni-
 am alterius sunt argumenti, praetermitto. Succedat Homilia 6. in Num. in qua de lepra dispu-
 tans, propter quam castris ejiciebantur quicquid laborabant, lepram peccato confert, eamque
 non perpetuo manuram ait, sed completa septimana ad castra leprosos revocatum iri, in fine
 nempe mundi, cum plenitudo Gentium introierit, & omnis Israel salvus erit, fietque unus
 grex, & unus pastor, & Deum ita omnes conclusisse sub peccato, ut omnium deum in Chri-
 sto miseretur. Illustis & ille locus est Catena Regia, in Ezech. 5. 13. *καὶ σωτηρία ὅσων ὁ θυμὸς
 μὴ τὸ δολοῦν ὅτι πῖνος ἐστὶ ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ, ὁ μὴ τὸ σωτῆσαι τὸν πόμον* & hic ex Homil. 4. in eun-
 dem Prophetam: Talis est justus: vidit mundum ante diluvium, hoc est, ante consummationem:
 vidit mundum in diluvio, in corruptione, & in interitu peccatorum, quae in die sunt eventura iudei:
 rursum videbit mundum in resurrectione omnium peccatorum: & ille quoque ex Homil. 10. se-
 quente: Ajunt Ebraei Sodomam in eundem statum restitutam, in quo & antea constitit, ut rur-
 sum Paradiso Dei & terrae Aegypti compararetur. Si hoc se sic habet, & si ve futurum est, si ve non;
 quarentur enim istiusmodi res apud eos qui doctissimi sunt: ut autem fiat quod dicitur, complebuntur
 mihi annorum tria millia, & tunc restituetur. Excrucietur tribus millibus annorum Sodomaz, id est
 anima mea: Sodomam meis poena peccatis. Grande intervallum temporis inter restitutionem & rui-
 nam positum est. Animae postmodum noxia figuram esse ait Samariam, quae non alias restitu-
 enda sit, quam cum decem tribus fuerint reversae: tum ait: Si autem tanto post tempore resti-
 tuetur id quod praecessit in signum, quando tu restitueris, si tamen restitueris, Samaritana & Harci-
 ca anima, quae simulacris & feriis non veris, ac signis de Hieroboam corde venientibus credidisti?
 Ejusmodi nonnulla in sequentibus videre est, quibus doctrina eadem inculcatur. Sed in Ada-
 mantii tamen gratiam notetur istud, Si tamen restitueris, quo incertus ejus & fluctuans animus
 proditur: simodo Origenianum reipsa hoc est, non Rufinianum. Illustrius etiam istud
 est libr. 1. *ἀδὲ ἀρχόν*, cap. 6. in quo probat hoc Scripturae testimonio: Dixit Dominus Domino
 meo, sede a dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, & illo 1. Cor. 15.
 24, 25. Deinde finis, cum tradiderit Deo & Patri: quoniam vacaverit omnem principatum, & pote-
 statem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus,
 cum sequentibus; & isto Psalm. 61. 2. *Nonne Deo subiecta erit anima mea?* ab ipso enim saluta-
 re meum: his, inquam, Scripturae testimonius futurum probat, ut subactis Christi inimicis
 in unum finem per Filium, bonitas Dei creaturam revocet universam: subiectionem autem
 illam id ipsum esse vult, quo Christo adhaerentes efficiuntur sancti, & salutem adipiscimur: E
 talem autem futurum finem, qualia fuerunt initia, cum omnes Dei nutibus obtemperantes
 in unum conspirabant. In sequentibus deinde omnia in unum reparanda esse demonstrat
 ex hoc Christi: *Et omnes unum sint, sicut tu Pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.*
 Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis, &
 tu in me, ut sint consummati in unum: & illo Pauli Ephes. 4. 13. *Donec occurramus omnes in uni-
 tatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi:*
 nec Dæmones quidem ipsos restitutionis huius beneficio carituros esse putat. Querit ad
 haec Tom. 11. in Matth. pag. 207. quomodo diversa erit in resurrectione hominum clari-
 tas, juxta Apostolum 1. Cor. 15. 41. cum dixerit Servator: *Iusti fulgebunt sicut Sol,* Matth. 13.
 43. tum respondet in ipso beatitudinis initio, futurum ut diversa sit hominum claritas, F
 nondum omnibus expurgatis: ac postquam collecta fuerint e regno Christi scandala, &
 igne absunta nequitiae, tunc omnes unum solare lumen futuros. Non satis vero coha-
 rere videtur quod sequitur: scribit enim fore ut Iusti tunc inferioribus fulgeant, qui lu-
 cis eorum participes fient, quemadmodum Sol terrae lucem suam praebet. Nam si ita om-
 nium expurgata tunc erunt peccata, ut nullo claritatis discrimine fulgeant, quinam infe-
 riores erunt, quinam superiores? Nempe neminis beatitatem ut jam supra monui usque
 adeo propriam esse putat, ut non novis delictis ad inferiora semper delabi possit: ad ima
 igitur retrocedentibus semper aliquibus, qui locum suum tenuerint, lumen iis suum im-
 partientur. Ejusdem & istud est farinae e Tom. 15. in Matth. pag. 397. *ἀλλὰ καὶ μὴ ταῦτα
 σφύτως ἀποδιώκαμεν τὸς σαρδανίους, ἰσχυρὰ δὲ τὸς μὴ ἀξίους τῆς τριαντῆς τῆς σαρδανίων τριαντῆς καὶ
 κολλήσεις*

Psalm. 109.
1, 2.

Ioh. 17. 21.
22, 23.

A καὶ δὲ αὐτὸς, καὶ τὸ πικταλὸν φέροι, ἥτοι ὡς τὸ πλῆγμα τὸ ἐδόν ἐν αὐτῷ, ἢ ὡς ἐκπλαγῶς τὰ αὐτῷ ἰσχυρὰ ἀμαρτανία. & istud ē Tractat. 33. in Matth. Iste autem qui unum acceperat talentum, & absconderat ipsum in terra, non solum quasi malus & piger arguitur, sed quasi inutilis mittitur in tenebras exteriores, ubi nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis, nec est respectio Dei illic; sed quasi indigni speculatione Dei qui talia peccaverunt, condemnantur in his quæ exteriores tenebra appellantur: forsitan donec intellexerint, ut convertantur, & digni efficiantur exire ab iis forsitan & propter aliam causam quam nos ignoramus: & hoc quoque quod scribitur lib. 8. contr. Celsi. sub easdem leges concludendum aliquando quidquid est rationis particeps, cum verbo Dei in perfectum statum restituatur. In cuius argumentum affert illud Sophoniæ 3. 9. Tunc reddam populo labium electum, ut in vocent omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.

B XVII. Perspicuum hinc est non alias admisisse penas Origenem, quam piaculares & temporarias; cuiusmodi sunt Purgatoriæ illæ, quas Ecclesia Catholica agnoscit. Sed & manifestius illud est ex eo quod habetur Homil. 8. in Levit. ubi agens de puerpera, juxta Veteris Legis præscriptum, per septem dies immunda, si masculum peperisset; per quatuordecim, si feminam, septimanam hanc præsentis vitæ tempus esse dicit, per quod usquequaque mundi esse non possumus, nisi octavus venerit dies, futuri nempe sæculi tempus: In quo tamen die, inquit, si masculus est & viriliter egerit, statim in ipso adventu futuri sæculi purgatur, & statim munda efficitur mater, quæ genuit eum: purgatam namque vitis carnem ex resurrectione recipiet. Si vero nihil habuerit virile adversum peccatum, sed remissus & effeminatus fuit in actibus suis, cuius peccatum tale est, quod non remittatur, neque in præsentī sæculo, neque in futuro; iste transit & unam & aliam septimanam in immunditia sua, & tertia demum incipiente oboriri septimana, purgatur ab immunditia, quam feminam pariendo contraxit. Eiusdem generis est istud ex Homil. 14. in Luc. Sicut scriptum est in Lege; si masculum peperit mater, septem diebus mater sedebit in sanguine immundo, ac deinde triginta tribus in sanguine puro; & ad extremum & ipse infans sedebit in sanguine purissimo: sic quia Lex spiritualis est, & umbram habet futurorum bonorum, possumus intelligere purgationem veram nobis evenire post tempus. Ego puto quod & post resurrectionem ex mortuis indigemus sacramento eluente nos atque purgante; nemo enim absque foribus resurgere poterit, nec ullam posse animam reperiri quæ universis statim vitis careat. Erroris notam merito his inurit Bellarminus lib. 2. de Purgatorio, cap. 9. quod ex Scripturæ effato post resurrectionem & iudicium nulla superfit emendationis spes. At ea mendosa esse, & vitio librariorum corrupta putat Suarez Tom. 4. in 3. S. Thom. q. 46. sect. 4. quoniam illis ex adverso repugnant quæ præcedunt in eadem Homilia, nefas esse cogitare futurum ut fordidi & polluti resurgamus.

Sed tantam esse tamen in multis hæitationem Origenis deprehendimus, ut novum mihi non sit eadem Homilia diversa cum & pugnantia prodidisse. Prædicantur etiam apertissime piaculares penæ Homil. 16. in Jerem. cum superstructa animæ aurum, argentum, ligna, fœnum, & stipulam igne probanda esse dicit; deinde ait: τὶ ἐστὶν πῶτον ἀπολυθεὶ διαλαβὴν δὲ τὰ ζῶντα, ὅτι οὐκ ἐστὶν τὸ πῦρ τὸ ἀναλίσκον τὰ ζῶντα, & τὸ χερσὶν, καὶ τῷ πῶ καὶ αὐτῶν. & postea, quoniam scriptum est Jerem. 16. 18. Et reddam primum duplices iniquitates eorum: ἀναλίσκω, inquit, πρὸς αὐτοὺς τὸ πῦρ, πρὸς αὐτοὺς τὸ πῦρ τὸ ἀδύνατον, εἰς τὰ δὲ δυνατοῦν; ἀποδίδωμι. Quin etiam lib. 2. de ἀρχαῖς, cap. 11. animam per peccatum ordinem suum deicere ait, & à compage cui à Deo fuerit innexa divelli; & adhibito igne sine dubio ad firmiorem sui compagem, in sauritionemque solidari: nec multo post: Quomodo autem & à pœna quæ per ignem inferri dicitur, pro adjutorio intelligitur adhiberi, Esaias docet, qui de Israël quidem sic dicit: Habes carbonem ignis, sede super eos, hi erunt tibi adjutorio. Et in aliis dicit: Sanctificabit Dominus in igne ardenti: & in Malachia Propheta dicit: Sedens conflabit & purgabit, & fundet purgatos filios Iudæ. Item lib. 8. in Epist. ad Rom. Perum, inquit, hæc ipsa purgatio quæ per pœnam ignis adhibetur, quantis temporibus, quantis vesiculis de peccatoribus exigit cruciatus, solus scire potest ille, cui Pater omne iudicium tradidit. Denique lib. 4. contr. Celsi. pœnas futuræ vitæ dicit esse ἀναγκαστὰς τὸ πᾶντι, τὰ ἅπαντα ὅτι οὐκ ἐστὶν πῶτον ἀπολυθεὶ διαλαβὴν δὲ τὰ ζῶντα.

XVIII. Quoniam autem Paulinum illud sæpe testimonium usurpat, quod est 1. Cor. 15. 26. Novissima autem inimica destruetur mors, minime silentio premenda videtur allata ab eo loci huius expositio. Mortem itaque Diabolum significare existimat, quem ita destructum iri putat, quatenus impia ejus & à Deo averfa voluntas expugnabitur. Demus ipsa verba è lib. 3. de ἀρχαῖς, cap. 6. Præterea etiam novissimus inimicus, id est Diabolus, qui mors appellatur, destrui dicitur, ut neque ultra triste sit aliquid, ubi mors non est, neque adversum sit, ubi non est inimicus. Destruī sane novissimus inimicus ita intelligendus est, non ut substantia ejus, quæ à Deo facta est, pereat, sed ut propositum, & voluntas inimica, quæ non à Deo, sed ab ipso processit, intereat: & ista ex Homil. 8. in Josue: De Diabolo autem dicens ait: Novissimus inimicus destruetur mors, quia veretunc vincetur mors, cum mortale hoc absorbebitur à vita. Certe Ebr. 2. 14. mortis quidem imperium Diabolus habere dicitur: at à morte tamen distinguitur: Vt per mortem destrueret cum qui habebat mortis imperium, id est Diabolum. Quod exponens Origenes Tom. 13. in Matth.

A dere pœnas, quoad rursus corporibus alligentur. Docet ibidem Socrates, mortuos ab eo Dæmone, qui viventibus ipsis obtigerat, deduci ad Inferos, & post longa deinde temporis spatia ab alio duce revocari. Ait postmodum ad Acherusiadem paludem convenire multas mortuorum animas, quæ post breviores vel diuturniores temporum ambitus, rursus ad animalium generationem emittantur; sanabilibus modo noxis inquinatæ sint; quæ vero ad ista crimina admiserint, detrudi in Tartarum, unde nulla spes exeundi superfit. Repetit idipsum in Gorgia, pœnasque temporarias levioribus culpis, insanabilibus vero æternas, & sine caritatis decernit. Idem libr. 10. de Republ. ex Heri cuiusdam Armenii persona animas narrat ex cœlo sub terras, ac vicissim, ultro citroque remeare; quæ cœlo fruuntur, delictis illic & gaudio perfundi; quæ sub terris agitant, illic *χολήν η ποσειδών* capessere, ac inde tandem exire. Et in Timæo, animam quæ recte hic se gesserit, syderis in numerum referri asserit, quæ male, in muliebri corpore demitti; utrique vero post mille annorum curriculum novæ vitæ optionem dari; & quæ novis sese contaminarit vitiis, in pecudum corpora relegatum iri; neque malorum finem ante habituram, quam adhærescentes sibi ex elementorum colluvie sordes ratione depulerit. Quæ in libro de universitate à Tullio Latine reddita, & ab Alcinoo cap. 16, repetita extant.

Postremo nimium obterendæ Valentinianæ hæreseos desiderium Origeni errandi causam obtulit, nam cum illi damnari non posse crederent, qui essent spiritalis naturæ; servari, quiterent; & inter hos Diabolum censerent, Angelos inter illos; Origenes in diversa abiens cespitavit, asserens Angelos damnari posse, & aliquos re ipsa quandoque damnari; Diabolum servari posse, & revera servatum aliquando iri.

XXI. Minime ergo mirum est Platonis, Platoniorumque dictata audientem Adamantium, & Christianis eadem non satis caute proponentem, explosum à Patribus ac rejectum fuisse. Futuram illam Diaboli conversionem & salutem amare huic exprobrat Epiphanius in Epist. ad Johann. Hierosol. cap. 3. & in Synopsi Tomi 1. Panarii libr. 2. cap. 18. Exprobrat & Theophilus Paschal. 2. his verbis: *Talis pastor gregis morbidum Christum ubique sagittat injuriis, & Diabolum honore sustollit, dum illum asserit purgatum vitiis atque peccatis pristina aliquando gloriam recepturum, & hunc regnare desistere, simulque cum Diabolo sub Patris imperio redigendum.* Hieronymus Epist. 59. ad Avit. c. 1. dixisse cum queritur; *Omnes creaturam secundum Apostolum vanitatem esse subjectam, & liberari in revelationem filiorum Dei;* & in Epist. 61. ad Pammach. cap. 3. *Quod dicat & Diabolum & Dæmones acturos penitentiam aliquando, & cum Sanctis ultimo tempore regnatos;* quod & fufius explicat c. 5. & in Epist. 65. ad Pammach. & Occah. c. 2. sensisse illum ait; *Post multa secula, atque unam omnium restitutionem, idipsum fore Gabrielem, quod Diabolum; Paulum, quod Caipham; virgines, quod prostibulas;* & in Epist. 75. ad Vigilantium scribit veniam tunc hominibus condonandam existimasse Origenem; quando Diabolo condonabitur; & libr. 1. adv. Pelagianos, cap. 9. *Si autem, inquit, Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit penitentiam, quid ad nos? & libr. 6. in Isaia c. 20. Pbi sunt ergo qui dant Diabolo penitentiam, & dicunt illum posse mundari? & libr. 8. in Isaia c. 27. Qui dicunt Diabolum acturum penitentiam, & veniam consecuturum, interpretentur nobis quomodo hoc accipiant, quod scriptum est: Et interficiet draconem qui est in mari; & libr. 1. in Dan. 3. 96. Quidam pessime ad Diabolum referunt, quod in consummatione & fine mundi etiam ipse recipiat notitiam Dei, & omnes ad penitentiam cohortetur. Accerrime vero in Jonæ 3. 6. adversus doctrinam hanc invehitur; Alioquin, inquit, si omnes rationabiles creaturæ æquales sunt, & vel ex virtutibus, vel ex vitiis sponte propria aut sursum eriguntur, aut in ima merguntur; & longo post circuitu atque infinitis seculis, omnium rerum restitutio fiet, & una dignitas militantium; quæ distantia erit inter virginem & prostibulum? quæ differentia erit inter matrem Domini, & (quod dictu quoque scelus est) victimas libidinum publicarum? idemne erit Gabriel, & Diabolus? idemne Apostoli, & Dæmones? idemne Prophetæ, & Pseudoprophetæ; idem Martyres, & persecutores? Finge quælibet, annos & tempora duplica, & infinitas ætates congere cruciatibus: si finis omnium similis est, præteritum omne pro nihilo est, quia non quarimus quod aliquando fuerimus, sed quid semper futuri simus. Aliis hujusmodi plerisque referendis superfedeo. Miror itaque quid in mentem venerit Halloxio, cur negaret Epiphanium, Theophilum, & Hieronymum quicquam de ea re prodidisse. Cum cætera autem Origenis commenta defendi posse dicat Augustinus, istud frustra ab ejus defensoribus excusari facetur: *Quis enim Catholicus Christianus* (verba sunt Augustini) *vel doctus, vel indoctus non vehementer exhorreat eam quam dicit purgationem malorum, id est, etiam eos qui hanc vitam in flagitiis & facinoribus, & sacrilegiis, atque impietatibus, quamlibet maximis finierunt: ipsum etiam postremo Diabolum atque Angelos ejus, quamvis post longissima tempora purgatos atque liberatos, regno Dei, lucique restitui; & rursus post longissima tempora omnes qui liberati sunt, ad hæc mala demum relabi & reverti, & has vices alternantes beatitudinum & miseriarum rationabiles creaturæ semper fuisse, semper fore? De qua vanissima impietate adversus Philosophos, & quibus ista didicit Origenes, in lib. de Civitate Dei diligentissime disputavi.* Libro, opinor, secundo*

Hallox. l. 4.
Orig. def.
quæst. 1.
Augustin.
Har. 43. ad
Quod.
vult.

LIBER SECUNDUS.

A *τοι μιλῆν ἡμᾶς* ῥ. ἡ ἀνάσπον ἰδὲν καὶ πῶς σωματικὰ βρώματα, ἵπτοι αἱ λῆξες τῶν γραφῶν τοιαῦτα ἀπα-
ρῆται. ἔτι καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ γάμου γεγενημένα, ὡς ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν τρεμνὸς ἐστὶ τῶν ῥητῶν, καὶ διόμοιοι ἐκκλησίαι
ἡμῶν καὶ ὅτε ῥητοῦ, δι' αὐτὴν ἐκλεχθῆν ὅτι τῶν ῥητοῦ διὰ τὴν ἐκκλησίαν. ἐν μιλῆν πᾶσι οὖτοι ἐν ἀνασποντῇ τῇ
τῶν γραμμάτων ἀποδοῖσι. Adversus eandem hæresin pari modo excedit lib. 2. ὅτι ἀρῶν.
cap. 12. & Prologo in Cantic. *Simpliciores quidam nescientes distinguere ac discernere que sint*
que in Scripturis divinis interiori homini, qua vero exteriori deputanda sint, vocabulorum simili-
tudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas & fimenta inania se contulerunt, ut etiam post resurrectionem
in cibis corporalibus utendum crederent, potumq. sumendum non solum ex illa vite vera & vivente
in secula, verum & ex his viribus ligni. Ea præterea de resurrectione, deque pœnis Damnato-
rum opinatus est, quæ Chilonicitarum vanitæ æ ad verò repugnant. Inde Hieronymus in
Præfat. lib. 8. Commentar. in Isaiam, quæ est ad Eustochium, adversus Millenarios dispu-
tans, errorum illorum eorum errori qui resurrectionem tollunt contrarium & oppositum esse
agnoscit: & Justinianus in Epistola ad Quintam Synodum quam exhibet Cedrenus, doctri-
nam Pythagoræ & Platonis, hujusque adeo verba super his mille annorum periodis expo-
nens, eam Origenis aversum tribuit.

XXIII. Quamvis autem manifestum erat erroris teneamus Origenem in quaestione de poenarum & beatitudinis perennitate; multa tamen in ejus defensionem adduci possunt, cum ex ejus deprimta scriptis, tum apud laudatos Scriptores conquisita. Quae priusquam attingamus, dignum illud animadversione est quod commemorat Auctor Praedestinatus, quem edidit Jacobus Sirmondus, Haer. 43. Ampullianum quendam Hæreticum Bithynum in eam incurrisse hæresin, ut diceret omnes criminosos cum Diabolo & Demonis co usque in gehenna decoqui, neque quo puri redditi possint inde mundi & immaculati egredi: quapropter cum universam Ecclesiam adversum se commovisset, vitiatos à se liberos Origenis, & eos præcipue qui sunt & ager, in sententia suæ præsidium protulisse. Addit deinde libelli Auctor: Sed qui sani sensus est, & habet splendens oculus, sic videt addita in Origenis opusculis mala sua, atque cognoscit, sicut in stragulo coccineo pannos albos, aut cujusque alterius coloris cernat adfuit. Nunc quæ pro seipse Adamantius suppeditat, colligamus. Primum Hom. 8. in Levit. esse ait peccata quædam, quæ post hanc viam nobiscum transiunt, & esse in ipsis quædam ita animabus infixæ, ut nequeant aboleri. Homilia 4. in Isaiam nesciri pronuntiat, quæ post mundum eventura sint: Novissima, inquit, ut sunt, non valent enarrari. Quis annuntiat de novissimis? ait Scriptura. Quæ videmus (ut tamen concedamus quia aliqua videmus) media sunt: quæ ante mundum fuerint, ignoramus; fuerunt porro quædam ante mundum. Quæ post mundum secutura sunt, ad certum non apprehendimus: erunt autem alia post mundum. Tum postea: Ea quæ post extremum sæculum futura sunt in sæcula seculorum, quis potest exponere? Garrulorum est hominum horum notitiam polliceri, nescientium quia homo ea tantum potest capere, quæ media sunt, & ea quæ post mundum usque ad consummationem in iudicio sunt futura de pœnis, de retributione, & horum quoque multa absconsa sunt nobis, ut propter hoc quidem scriptum sit: Dubius velabat faciem. Unde res eas pertractantibus lib. 1. & ager, cap. 6. hac obtestatione Lectoris mentem occupat: Quæ quidem à nobis etiam cum magno metu & cautela dicuntur; discutientibus magis & pertractantibus, quam pro certo ac definito fateantibus. Inductum namque à nobis in superioribus est, de quibus manifestè dogmate terminandum sit, quod & pro viribus nos fecisse putamus cum determinate loqueremur. Nunc autem disputandi specie magis, quam definiendi, prout possumus, exercemur. Atque hac admonitione præmittit dissertationem altera hac excipit, initio capituli sequentis: Hæc quidem, quæ superius disseruimus, in generali nobis sermone digesta sunt, per consequentiam magis intellectu, quam definito dogmate pertractata atque discussa de rationabilibus naturis, secundum eum locum quem de Patre, & Filio, & Spiritu sancto pro nostris viribus exposuimus. Nunc ergo videamus quæ sint de quibus differere in consequentibus convenit secundum dogma nostrum, id est secundum Ecclesie fidem. Magis etiam fluctuat Tom. 28. in Joh. p. 351. querens, an aliquando vinculis solvendus sit, nec ne, homo ille impudens, qui cum abique nuptiali veste ad convivium accessisset, mitti iussus est in tenebras exteriores, ligatis pedibusque manibusque: & ἡ ἐμφανής, inquit, & ἀπολύσεις τοῦτον γὰρ ἡμεῖς πρὸς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐξ ἐμοῦ ἀρραβὴς ἐστὶν καὶ καταλύσεις ἐν ἑπταήτῃ, καὶ ἡμεῖς γὰρ ἐπὶ τῇ περὶ αὐτοῦ ἀπολύσει, & lib. 8. in Epist. ad Rom. Verum hæc ipsa purgatio, quæ per penam ignis adhibetur, quantis temporibus, quantisque sæculis de peccatoribus exigat cruciatus, solus scire potest ille cui Pater omne iudicium tradidit.

Facit & illud pro Origene quod libr. 3. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 6, legitur: cum enim tandiu Deum dixisset futurum omnia in omnibus, quamdiu animæ absque ulla materiæ corporalis admixtione perseverarent, addit demum: *In quo statu etiam permanere semper & immutabiliter Creatoris voluntate est credendum, fidem rei faciente sententia Apostoli dicentis: Domum habemus non manufactam in æternam in cælis.* Nisi hæc forte de suo Rufinus interpres attexit. Et id subdium quoque præstat Adamantio, quod scriptum est Tractat. 34, in Math. Nullus enim ignis inter homines est æternus, sed nec multi temporis; extinguitur enim cito. *Æternus autem ignis est*

Ariacus, existimasse Origenistas illos, quod in pristinum statum resurrectione, poterunt quacumque sunt ratione praeclata, ad Dæmones inque fabricari Aëones, id est saecula. Nam Aëones, aliaque Valentinianorum respectu quatuor Origenes satis averfabatur. Gregorius alter Origenianam sententiam absque ulla dubitatione amplectitur in Disputatione de anima & resurrectione, quae animas ex emtas corporibus, & Dæmones quoque, omni olim deposita vitiositate Christum esse confessuros declarat: & alio Dissertationis ejusdem loco Deum ait non aliter esse posse omnia in omnibus, juxta Apostoli sententiam, quam evulsa funditus & extirpata omni nequitia. Alia deinde permulta huic adstruendo congerit, quae vitandae causae prolixitatis praetereo. Catechetica praeterea orationis capite 8. post hanc vitam curari à Deo praeavos animi affectus affirmat, qui in hac vita sanari per virtutem non potuerunt: tum cap. 26. non homines duntaxat nequam, & impios, sed peccati etiam auctorem Diabolum à Filio Dei beneficio affectum docet, quem ita expurgari ait, quemadmodum aurum adhibito igne expurgatur, secreta & excocta sequiore materia; tandemque aliquando per longos temporum ambitus confumto quod naturae inest omni malo, Damnatos in integrum iri restitutum, ut uno ore gratias creatae res universae Deo refundant. Aurum itidem in exemplum asciscit cap. 35. libri ejusdem, & ne futurae quidem spe salutis eos intercludit, qui neque Baptismi, neque poenitentiae, nec ulla denique purgatione vitae noxas eluerunt. Verum intercedit Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui ut hujus opinionis labem à Gregorio Nysseno abstergeret, librum scripsit, cujus excerpta habet Photius Cod. 233. Hoc opere demonstrandum sibi proponit Germanus, ab eo errore alienum fuisse Gregorium; si qua vero in ejus scriptis illuc videntur pertinere, fuisse ab Origenistis intexta, vel certe depravata. Id ipsum se inaudisse narrat Nicephorus libr. 11. cap. 19. Ne Ambrosius quidem ab Origene dissonat, cum Psalmum 118. exponens, reos supplicii subijci censet, quia iis aliquando eximendi sunt: Diaboli vero poenam disserri, ut nunquam finiatur. Quo accedit Ambrosiaster in Epistol. ad Ephes. cap. 2. Ecclesiam docens, etsi sancta dicatur, hominibus tamen vitiosis constare, non perituris quidem, sed per ignem purgandis: & in cap. 3. praedicationem Ecclesiasticam ait Dæmonibus proficere, ut detrectato Diaboli imperio ad Deum convertantur. Cautè quoque observandum est Hieronymum, qui tot Origeniano nomini contumelias infixit, id fere in Origene super hac quaestione arguere, quod Diabolum poenis liberandum esse asseruerit, quamvis contrarium fateatur alicubi, ut notavimus; de liberatione vero hominum siluisse ipsum. Itaque abnormia disserit quaedam, & à fide aliena libr. 1. advers. Pelagian. cap. 9. poenas tradens sempiternas destinari Diabolo, & hominibus impiis; at iniquis & peccatorum reis temporales solummodo. Impium autem ab iniquo ita distinguit: *Omnis impius iniquus est & peccator: nec recipiatur ut possimus dicere, omnis peccator & iniquus etiam impius est: impietas enim proprie adeo pertinet, qui notitiam Dei non habent, vel cognitionem transgressione mutarunt; peccatum autem & iniquitas pro qualitate vitiorum post peccati & iniquitatis vulnera recipit sanitatem.* Postmodum sententiam suam cum Origeniana ita componit: *Si Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit poenitentiam, quid ad nos, qui & Diabolum & satellites ejus, omnesque impios & praevaricatores dicimus perire perpetuo: & Christianos, si in peccatis praeventi fuerint, salvandos esse post poenas?* Clara sunt & illa in quibus finem ponit Commentariis suis in Isaiam, dicens ne utique evulgandum esse illud dogma, quod Damnatorem terminat poenas, ne metu supplicii aeterni ablato, magis sese licentia prorumpat. Demum sic definit: *Et sicut Diaboli, & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo: Non est Deus, credimus aeterna tormenta; sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & misericordiam clementiae sententiam iudicis.* Haec cum Commentariis quoque suis in Epistolam ad Ephesios aspersisset, reprehensus est à Rufino Invect. 1. & 2. hujus licet reprehensiones devitare conetur Hieronymus libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 6. Libro vero ejusdem Apologiae secundo, cap. 1. haec habet: *Quod autem imprecans fratribus, hoc est criminatoribus suis, aeternos ignes cum Diabolo, non tam fratres mihi videris premere, quam Diabolum sublevare, cum iisdem, quibus homines Christiani, ignibus puniendus sit: quasi alio ignis genere Diabolus cruciandus sit, alio homines Christiani.* Itaque Stanislaus Pannoniensis Anabaptista hunc Origenis propugnans errorem, in libro de divina philanthropia, Hieronymi auctoritatem non sine ratione usurpat, immeritoque à Sixto Senensi ob eam rem reprehenditur: nam quamvis nefariae poenae & damnatae doctrinae defensionem suscepit Haereticus ille, in eoque impudenter egisse fatendum sit; Hieronymi tamen atrocium absque impostura & mendacio, quae ipsi objicit Sixtus, sibi adsciscit. Proferantur enim licet sexcenta Hieronymi testimonia, quibus contrarium tradidit; unum inde illud efficitur, mutasse illum aliquando sententiam, nec unice semper opinionioni adhæsisse. At par pari retulit Hieronymus, quo Rufinum remorderet, qui cum haec ad Anastasium Papam

Sixt. Sen.
lib. 6. Bibl.
An. 290.

in

in Apologia fidei suae scripsisset: *Si quis negat Diabolum aeternis ignibus mancipandum, partem A*
cum ipso aeterni ignis accipiat, ut sentiat quod negavit: in suspitionem tamen assertæ Diaboli
 salutis vocare tentavit Hieronymus Apolog. 2. cap. 1. eam à se licet suspitionem propullare
 Rufinus Invectiva prima laborasset. Verum omisso hoc Rufini loco, quem non sine cavil-
 latione in sequiorem trahi posse sensum putamus, aperte definit in Symbolo sempiternis qui-
 dem tormentis cruciandum esse Diabolum; fontes vero homines, temporarii & aliquan-
 do finiendis: nam quid aliud sibi velle potest, cum affirmat futurum ut peccatores *absque*
interitione sua debitas luant penas? & iustis quidem *perpetuam aeternam gloriam*, peccatoribus autem *pro-*
lixitatem confusionis & pœnæ Deus ministrat? Recte quidem & ex Ecclesiæ præscripto de
 pœnarum perennitate disserunt Chrysostomus & Augustinus, sed uterque tamen peculiare
 illud habet, quod cruciatus Damnatorum, si minus finiri, at vivorum certe precibus & sa-
 crificiis mitigari putavit; hic in Enchiridio ad Laurentium, cap. 110. & 112. ille in 3. Homil.
 in Epist. ad Philipp. Prorsus vero Platonizat Synesius Epistol. 44. ad Johannem: Dæmones
 quippe ait expiandis sceleribus præfectos eandem in animas artem, quam fullones in fordi-
 das vestes exercere: animarum ergo quarundam non magno labore abstergi maculas, pri-
 stinumque induci nitorem; aliis vero ita inolitas esse sordes, ut nulla lotione, purgatione
 nulla mundari possint: cætera meri sunt Platonismi. Comparatio illa purgandæ animæ,
 cum panno fordido fullonis arte mundando, ut & aliæ à Patribus ad id explanandum argu-
 mentum cum igne & auro institutæ, profectæ videntur ex his Malachiæ 3. 2. 3. *Ipse enim*
quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans, & emundans argentum, &
purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum: & ex illo Jeremiæ 2. 22. *Si*
laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, di-
cit Dominus Deus. Prius illud Malachiæ usurpavit Origenes libr. 6. contr. Cels. cum qua-
 reret, quare vallis Ennon, quæ ipsa est Gehenna, & pœnarum locus, in eadem tribu, Benja-
 mitica nimirum, in qua Hierusalem, centeretur; respondetque locum hunc pœnarum ac-
 ciipi pro cruciatibus purgatoriis, qui à cælestis Hierosolymæ rege ac Domino animæ indig-
 untur, secundum verba è Malachia adducta. Subneçtit demum mysteria hæc silentio
 obfignanda, ne homines nequam in vitium effrænes ruant, quippe qui ne pœnarum quidem
 æternarum, & sine carentium opinione ac metu à sceleribus absterreantur. Quod expressit
 Hieronymus in fine Comment. in Isaïam. Perspicuum est itaque sententiam hanc de ter-
 minandis aliquando Damnatorum suppliciis, Origenis ætate, multisque post annis, non-
 dum clara hæreseos & expressa nota fuisse infamatam, utpote quam nonnulli de cœtu Pa-
 trum, iique non infimi puncto suo comprobant. Quocirca Facundus Hermianensis libr. 4.
 cap. 4. scribit, Domitianum Ancyranum, Origenianæ doctrinæ defensorem, in libello quem
 scripsit Vigilio Papæ, conquærentem de his qui contradicebant dogmatibus Origenis, asserentis ani-
 mas humanas ante corpora in quadam beata vita præexistisse, & omnes quæ fuerint æterno supplicio
 destinata, in pristinam beatitudinem cum Diabolo & Angelis ejus restitui, dicere etiam hæc: *Pro-*
siluerunt ad anathematizandos sanctissimos & gloriosissimos Doctores. sub occasione eorum quæ de
præexistencia & restitutione mota sunt, dogmatum, sub specie quidem Origenis, omnes autem qui ante
eum, & post eum fuerunt sanctos anathematizantes.

Hall. Orig.
 defens. lib.
 4. quæst. 4.

Petrus Halloxius Origenianarum partium insignis patronus duobus fere modis objectum E
 Adamantio crimen amoliri studet; nam vel eum conatur ostendere non dixisse quidem da-
 mnatos & Dæmones ad superiora regressuros, sed regredi tantum posse, idque certis quibus-
 dam conditionibus, quæ cum neutiquam possint contingere, non aliter intelligendum Ori-
 genem, ac si omni penitus liberatione Diabolum, damnatosque homines privasset. Condi-
 tiones autem illæ sunt hujusmodi, posse Angelos & Beatos ad ima provolvi, si libertate uten-
 tes arbitrii à virtute deficiant; ac è contrario ad summa posse Damnatos & Dæmones perve-
 nire, si gratia adjuti divina resipiscant: cum autem nullo prorsus modo futurum sit ut hi resi-
 piscant, illi à virtute deficiant; hinc colligit Halloxius arbitratum fuisse Origenem nec à bea-
 titate dilapsuros illos, nec hos pœnis iri liberatum. Quare, inquit, quoties dicit Origenes, Dia-
 bolum posse salvari, intelligendus est dicere ex parte naturæ, non ex parte malitiæ; sive quod natura
 ejus non sit repugnans salutis. Hoc enim tenebant Valentiniani. Quam levis sit hæc excusatio, satis
 ni fallor, probatum est superioribus testimoniis, quæ non *moderantur*, sed absolute & simplici-
 ter felicitatem Damnatis & Dæmonibus pollicentur. Plus habet roboris in specie Halloxii
 defensio altera, quæ in copiosa Origenianorum locorum congerie posita est, quibus æternæ
 Diabolo & Damnatis pœnæ, æterni ignes adscribuntur. Nam quod dixerat Origenes *diabolum*,
 Interpretes Latine, *æternum*, reddiderunt. Tota ergo argumentationis vis in vocis illius,
diabolum, propria significatione posita est.

XXVI. *Αἰών* non simplici notione gaudet, nam modo finitum tempus, modo indefi-
 nitum, modo infinitum sonat. Helychius: *αἰών, ὁ πᾶσι διὰ χρόνον ὁ τῶν πᾶσι χρόνος*
ὁ καὶ ἐν παντί χρόνος τοῦ κόσμου. Plures etiam Johannes Damascenus libr. 2. de fide orthod.
 cap. 1.

